

Alumini i

Časopis družbe Talum, d. d., Kidričevo, junij 2008, številka 6

Otroci so risali
in pisali o zdravju

Iz vsebine

4 Uprava

5-14 Iz proizvodnje in služb

15 Vargasal

16-18 Intervju

19 Kakovost

20 Sejem

21 Livarna

22 Kultura in izobraževanje

23 Kolumna

24-25 Reportaža

26 Fotografija meseca

27 Kolumna

28 Izlet

29-30 Šport in šah

31 Rišemo in pišemo o zdravju

32-33 Fotoreportaža

34 Varno doma

35 Križanka

Časopis družbe Talum

Naslov uredništva: Talum, d.d.

2325 Kidričevo, Tovarniška cesta 10,

telefon: 02 79 95 108, telefaks: 02 79 95 103,

e-pošta: ivo.ercegovic@talum.si

Izhaja mesečno v nakladi 2300 izvodov

Uredniški odbor: Ivo Ercegović, urednik, Danica Hrnčič

in Lilijana Ditrih, članici, Darko Ferlinc, član,

Srdan Mohorič, član

Jezikovni pregled: Darja Gabrovšek Homšak

Oblikovanje: Darko Ferlinc

Avtor naslovnice: Srdan Mohorič

Prelom in priprava za tisk: Grafični studio OK, Maribor

Tisk: Bezjak tisk, Maribor

Do kod?

IVO ERCEGOVIĆ
GLAVNI UREDNIK

»/.../ saj gre za člana Nadzornega sveta, ki sta za razliko od predsednika NS pokazala veliko mero znanja, prizadevnosti in zavedanja, da je njuna naloga delo v korist družbe, ki jo nadzirata.«

Osnovna značilnost prvega polletja letošnjega leta, kar je tokrat glavna tema, je, da smo kljub izklopu elektrolize B in zmanjšanju proizvodnje za okrog 35.000 ton primarnega aluminija ohranili uspešno poslovanje. Ob tem sicer ni prešernega zadovoljstva, kot pravi član Uprave mag. Franc Visenjak, vendar smo lahko zadovoljni z ozirom na okoliščine, ki so povezane s tehnologijo pretaljevanja, fiksnimi stroški, investicijami, nabavnimi in prodajnimi cenami, razmerjem med dolarjem in evrom.

Prilagamo podrobne podatke o energijski bilanci Taluma, iz katere je razvidno, da je poraba električne energije pričakovano bistveno manjša kot v istem obdobju lani, in sicer za skoraj 200 mio kWh. Poraba zemeljskega plina se je skladno s količino pretaljevanja odpadnega aluminija povečala. Iz elektrolize C – oznako C bi počasi lahko začeli opuščati – spet poročajo o zelo dobrem rezultatu glede porabe energije. Še vedno smo namreč prvi na svetu v naši kategoriji. Anode pa se uspešno preusmerjajo na zunanji trg, saj izvažamo že okrog 20.000 ton pečenih anod.

Livarne in predelava krepko čutijo izgubo stare elektrolize, vendar naši iznajdljivi strokovnjaki in izkušeni de-

lavci iščejo prave poti za naprej. Vsi poudarjajo svoje razvojne in investicijske dosežke, kar je še posebej pomembno pri rondelicah in ulitkih.

Morda smo najmanj seznanjeni z obsegom delovanja informacijske službe in prav je, da je njen vodja, mag. Boštjan Korošec, izpostavil prav to. Posebej poudarja sodelovanje z uporabniki informacijskega sistema, kajti, pravi, iluzija je, če pričakujejo, da bodo informatiki brez njih sestavili informacijski sistem. Uporabnike vabi, da s svojim znanjem in domišljijo prispevajo svoj delež pri izgradnji skupnih nalog. Tudi druge »servisne dejavnosti« proizvodnje, vzdrževanje, laboratorij in nabava, nas korektno informirajo o letošnjih aktivnostih.

Tokrat smo besedo dali kakovosti. Mag. Karmen Jošt je v pogovoru za Aluminijski svet poleg drugega pojasnila, kako je spreminjanju Taluma sledilo tudi pojmovanje kakovosti, ki tako v zadnjem času nima zgolj tehničnega pomena.

Omeniti pa moramo tudi dejstvo, ki žal zelo negativno vpliva na proizvodnjo in poslovanje Taluma. V časopisih, zadnja novica je bila objavljena 16. junija v Dnevniku, smo izvedeli, da bo na julijski skupščini družbe naš večin-

ski lastnik Eles zamenjal dva nadzornika, podpredsednika Stanka Simoniča in dr. Darinko Fakin. »Odločitev o zamenjavi je bila sprejeta iz strokovnih razlogov,« so pojasnili v Elesu, kateri so ti strokovni razlogi, pa nam natančneje niso povedali. Odgovor je, milo rečeno, zanimiv, saj gre za člana nadzornega sveta, ki sta za razliko od predsednika NS pokazala veliko mero znanja, prizadevnosti in zavedanja, da je njuna naloga delo v korist družbe, ki jo nadzirata.

Na vprašanje Dnevnika, ali nameravajo zamenjati upravo Taluma, ki jo vodi Danilo Toplek, in kaj bi bilo v ozadju menjave obeh nadzornikov, so v Elesu odgovorili, da trenutno o tem ne razmišljajo. »Stanje na področju poslovanja Taluma je, kratkoročno gledano, zadovoljivo, zadovoljstvo z upravo Taluma pa povprečno,« so še pojasnili. Če kaj, potem v tej izjavi drži trditev, »da ne razmišljajo«! Če bi, potem ne bi počeli neumnosti! Na nas pa je, do kod jim bomo dovolili!

Počitnice so pred nami. Odgovorni so nam zaželeli, naj bodo prijetne. In varne, bi dodali iz uredništva Aluminijskega sveta, skladno z novo rubriko na zadnji strani. Poimenovali smo jo *Varno doma*, v njej pa bomo objavljali različne napotke.

Poslovanje je pozitivno, vendar ...

MAG. FRANC VISENJAK
FOTO: SRDAN MOHORIC

Smo sredi junija, to pa je že čas, ko moramo pogledati in analizirati naše rezultate. Predvsem pa se je treba spomniti, kakšne cilje smo si postavili za letošnje leto.

Zaradi izklopa elektrolize B in na osnovi prodajnih možnosti smo planiranju posvetili posebno skrb, vendar smo se morali sprijazniti z nižjo proizvodnjo, kot smo jo dosegli v letu 2007. To dejanje ni prijetno za nobenega ekonomista, kajti svet sliši na besede več, ne manj, pa še z nižjimi stroški. Mi tega logičnega mota kapitalizma v letošnjem letu nismo mogli vnesti v planske dokumente. Vedeli smo, da zaprtje elektrolize B predstavlja za Talum izgubo prek 30.000 ton

primarnega aluminija, ki ga v celoti ni mogoče nadomestiti s kupljenim. Letošnje leto je tudi obdobje, ko mora Talum usvojiti tehnologijo pretaljevanja iz tehničnih in ekonomskih vidikov. Šele ko bomo obvladali vse spremembe, bodo tehnične kapacitete omogočile vrnitev na ciljno blagovno proizvodnjo okrog 160.000 ton. Ob nižji proizvodnji pa nismo dovolj rigoorno znižali tudi stroškov proizvodnje, ki se odražajo kot fiksni del v naši kalkulaciji blagovne proizvodnje. Tudi za to so razlogi, kajti razmišljamo, da bo poznejša rast proizvodnje zahtevala takšno podporo vseh strokovnih in storitvenih dejavnosti, kot je bila pred padcem proizvodnje. Tudi na področju investiranja še ne sprejemamo omeje-

valnih ukrepov, saj prestrukturiranje zahteva izvedbo dodatnih investicij, ki dopolnjujejo tehnične celote, ki bodo omogočile poslovanje v prihodnosti. To so naše osnovne domače ugotovitve za prvih pet mesecev poslovanja. Seveda pa naše poslovanje določajo zunanji dejavniki. Največji je seveda trg, ki prek nabavnih in prodajnih cen vpliva na naš rezultat. Pri nabavnem in prodajnem trgu je v letošnjih petih mesecih zaslediti veliko nestabilnost, saj se pri nabavi glavnih surovin godi-jo spremembe, kot jih nismo poznali.

Pomanjkanje ponudbe petroloksa, silicija in drugih potiska nabavne cene v vrednosti, ki jih nismo mogli predvideti. Tudi prodajne cene, ki se oblikujejo prek LME, se veliko spreminjajo, kar je sicer v porastu, vendar pa na rezultatu tega obdobja ni zaslediti pozitivnih učinkov.

Vsemu povedanemu botruje še razmerje med evrom in dolarjem, ki nam ne gre na roko, ko moramo dolarje zamenjevati za evre. V planu smo predvideli razmerje 1,4 dolarja za evro in takrat trdili, da se bo dolar okrepil. Toda ta širni svet se vrti po svoje, razmerje je bilo že 1,58.

Vsi ti dejavniki s svojimi vplivi in različnimi kombinacijami nam vsak dan določajo rezultat poslovanja v petih mesecih, ki je sicer pozitiven, vendar nam ne daje prešernega zadovoljstva za naprej.

Tisto, kar je odvisno od nas, pa moramo vzeti resno, kajti svojo uspešnost moramo ohraniti.^x

VARNO DOMA

BRIGITA AČIMOVČ

Slogan VARNO DOMA nas spomni na različne stvari: nekatere verjetno na protivlomna vrata in ustrezne ključavnice, druge, da naj se doma pri opravljanju različnih del ustrezno zaščitijo. Ravno za to gre pri programu VARNO DOMA, ki ga začenjamo izvajati v tem mesecu: da nas vzpodbudi in motivira, da se ustrezno zaščitimo tudi pri opravljenih, ki jih opravljamo doma ali zunaj delovnega okolja, pa naj gre za dela pri popravilih in obnovi hiše ali strehe, za delo na vrtu ali v sadovnjaku, v kuhinji, doma, pri sosedu, sorodnikih ali prijateljih. In ne nazadnje gre tudi za varno vožnjo.

V Talumu smo v zadnjem času vsi skupaj veliko naredili na področju varnosti pri delu in ohranjanju zdravja. Da je zdravje vrednota, za katero smo pripravljani tudi nekaj storiti, se nas zaveda večina. Mnogih učinkov vsega, kar počnemo v ta namen, preprosto ne moremo meriti. Nekateri pokazatelji pa so merljivi. Tako ugotavljamo zmanjšanje števila poškodb pri delu in število dni odsotnosti zaradi poškodb pri delu, zmanjšala pa se je tudi odsotnost zaradi bolezni.

Hkrati smo začeli ugotavljati, da narašča število odsotnosti zaradi poškodb in nesreč zunaj dela. Delež teh odsotnosti je kar 25 odstotkov oziro-

ma četrtnina vseh bolniških izostankov. Menili smo, da so vzrok prometne nesreče, vendar so rezultati ankete pokazali, da gre pri večini poškodb zunaj dela za nesreče in poškodbe pri delu doma. Poškodbe pri delu doma so pogosto tudi vzrok za nastanek zmanjšane delazmožnosti in posledično invalidnosti.

Cilji Taluma so, da zaposleni delajo v takšnem okolju, ki je za zdravje čim manj škodljivo; da so naprave, s katerimi ravna, redno pregledane in primerno vzdrževane; da so zaposleni za opravljanje dela ustrezno usposobljeni in optimalno zaščiteni s sodobno osebno varovalno opremo ter da skrbijo za svoje zdravje in ostajajo v dobri psihofizični kondiciji. Dodajamo

še nove cilje: da zaposleni tudi pri delu doma oziroma pri opravljenih zunaj tovarne poskrbijo za varno opravljanje tega dela; da se ustrezno zavarujejo in zaščitijo prav tako, kot je to potrebno v tovarni ter da dobijo ustrezne informacije tudi o varnem delu doma in pri vožnji.

Idej, kako to uresničiti, je mnogo. Nekateri aktivnosti nas bodo na resen, druge pa na nekoliko hudomušen način spomnile, kako moramo v posameznih primerih ravnati ali kako ne smemo.

Sodelavke in sodelavci Kadrovske službe in Službe varstva pri delu, ki so pripravili program VARNO DOMA, so ga sprejeli za svojega. Dajmo ga še mi!^x

Zmanjšanje rabe primarne energije

MAG. BOŠTJAN KOROŠEČ
FOTO: SRDAN MOHORIC

Vsak dan nam z vseh strani sporočajo, da je energija vedno redkejši in zato vedno dražji vir. Tudi energija je ena izmed Talumovih surovin, saj proizvodnje aluminija brez nje ni. Poleg energije, ki se porabi pri neposredni proizvodnji aluminija, potrebujemo v podjetju veliko energije tudi za različne spremljevalne procese. Naloga DE Energetika je zato tudi obveščanje in ozaveščanje porabnikov o racionalni rabi energije ter čim bolj smotni izrabi virov odpadne toplote, zamenjavi potratne in zastarele tehnologije z bolj ekonomično, o podrobnem spremljanju energijskih bilanc ter o obvladovanju obstoječih naprav in tehnologije. To je pomembno tako za razvoj podjetja kakor tudi za ustvarjanje podobe Taluma kot okolju prijaznega podjetja. Najpogostejša pripomba tistih obiskovalcev Taluma, ki že nekaj časa niso bili pri nas, se nanaša na dejstvo, kako se je v nekaj letih v Talumu vse spremenilo: iz grde, sive tovarne v očem in človeku prijetno delovno okolje.

K smotni izrabi energije in zavezanosti k stalnemu izboljševanju različnih postopkov, procesov in naprav, ki z energijo varčujejo, nas obvezujejo tudi sprejeta standarda kakovosti ISO 9001 in ravnanja z okoljem ISO 14001. Pri rabi primarne energije so v primerjavi z enakim obdobjem lani opazne naslednje spremembe:

- zmanjšanje porabe električne energije zaradi zaustavitve elektrolize B,
- povečanje porabe zemeljskega plina in komprimiranega zraka zaradi novih proizvodnih zmogljivosti, predvsem v livarnah,
- povečanje porabe pare zaradi novih proizvodnih prostorov v DE Ulitki,
- zmanjšanje porabe surove in tehnološke hladilne vode zaradi izboljšanja hladilnih sistemov,
- zmanjšanje porabe pitne vode zaradi sanacije centralnih garderob in stranišč v upravni zgradbi.

Milan Žumbar, vodja obrata

Kumulativno pomenijo navedene spremembe okrog 29-odstotno znižanje stroškov energije glede na enako obdobje lani, kar je enako zmanjšanju proizvodnje primarnega aluminija zaradi zaustavitve elektrolize B. Električna energija namreč predstavlja kar 92 odstotkov rabe vse primarne energije v Talumu, kar je prikazano tudi v tabeli.

Pri pregledu projektov, ki tečejo v DE Energetika in katerih namen je izboljšanje stanja na področju smotne rabe energije v Talumu, naj izpostavim le nekaj najpomembnejših.

Na področju zagotavljanja električne energije smo v preteklem obdobju posodobili večji del opreme transformatorskih postaj za DE Anode in Ulitki ter za vodarno, ki so bile neustrezne z vidika obratovalne varnosti. Preveč pogoste so bile okvare stikalnih naprav, za katere zaradi zastarele tehnologije nismo imeli nadomestnih delov, zaradi česar so se vrstili izpadi porabnikov. Postaje tudi niso več izpolnjevale predpisov veljavne zakonodaje o varnosti stikališč in dela v njih. Po zaustavitvi elektrolize B smo nadomestili dovodni transformator za preostale porabnike, razen za elektrolizo C. Po več kot 55 letih delovanja tega transformatorja je bila stopnja polimerizacije papirne izolacije že tako

kritična, da je obstajala realna nevarnost popolnega razpada izolacije pri preobremenitvi ali prenapetosti. Ta člen je ključen za celoten Talum, zato bi lahko povzročil zastoj dobave električne energije.

Znano je, da stanje na terenu najbolje poznajo tisti, ki vsak dan tam tudi delajo, zato smo letos uradno ustanovili vrelce idej, ki skrbi za obdelavo koristnih predlogov vseh zaposlenih v enoti. V vrelcu idej je bil na primer

Na področju obvladovanja voda smo uvedli avtomatsko delovanje vodarne, ki jo bo v prihodnje mogoče posluževati na daljavo in tako stalna prisotnost zaposlenih ne bo več potrebna. Nadgradili smo tudi obstoječe kapacitete na zaprtih hladilnih sistemih, s katerimi zagotavljamo ustreznost izpustnih voda kljub povečani proizvodnji v livarnah in zmanjšanju količin načrpane vode na vodarni. Ekološki parametri odpadnih voda so pomemben dejavnik za izračun ekološke taksse, predvsem pa z njihovo kontrolo skrbimo za sloves čistega podjetja.

Na področju bolj smotne izrabe energije je zelo veliko možnosti za izboljšave in vedno znova se odpirajo nove in nove. Po dokončanju že začelih projektov bomo dodatno skrb namenili še drugim možnostim za zmanjšanje rabe primarne energije in načinom za obveščanje uporabnikov o trendih rabe energije, od katerih naj omenim le najpomembnejše:

- izraba toplotne energije iz hladilnih sistemov in čistilnih naprav, namen česar je ogrevanje svežega vstopnega zraka za centralni ogrevalni sistem za upravno zgradbo, ogrevanje sanitarne vode ter ogrevanje objekta DE Ulitki;
- vzpostavitev avtomatskega sistema alarmiranja in obveščanja v primeru odstopanja porabe energentov od pričakovanih, namen česar je ukrepanje v čim krajšem času in tako preprečevanje nenadzirane rabe energije oziroma njenih izgub;
- preučitev sedanje uporabe zunanje in notranje razsvetljave, zahtev zakonodaje in novih tehnologij na tem področju, namen česar je racionalizacija rabe razsvetljave oziroma električne energije za to področje.

Vsem skupaj želim lepo dopustovanje ter uspešno in energijsko varčnejše delo tudi v prihodnje. **x**

izoblikovan predlog o podvojitvi razpoložljivosti za dobavo zemeljskega plina skupini porabnikov z manjšo preureditvijo merilno-reducirne postaje. Rezultati takih metod so torej zelo vzpodbudni, zato bomo to dejavnost vzpodbujali še naprej.

Maja smo dokončali informacijski sistem za obvladovanje meril, ki sedaj omogoča tudi mrežni oziroma oddaljeni dostop (intranet, internet) do podatkovne baze vseh meril v podjetju. Uporabniki lahko tako kadarkoli preverjajo termine naslednjih pregledov meril in tako zagotavljajo maksimalno skladnost meril v uporabi. Skladnost meril je izjemnega pomena pri zagotavljanju kakovosti izdelkov, varnosti in zdravja pri delu, ravnanja z okoljem ter učinkovitosti rabe surovin in energije. Merila so prav tako eno od ključnih področij pri presojah standardov ISO.

Energent	Poraba 1.–5. 2007	Poraba 1.–5. 2008
električna energija (kWh)	708.079.755	510.596.892
zemeljski plin (Sm ³)	8.565.206	8.998.237
para (t)	9.244	11.626
komprimirani zrak (Nm ³)	19.184.041	19.768.113
»surova« voda (m ³)	528.910	340.605
tehnološka hladilna voda (m ³)	1.225.692	1.083.476
pitna voda (m ³)	14.325	12.022

Primerjava sprememb v energijski bilanci Taluma v prvih petih mesecih

Odlično tudi v prvem polletju 2008

DR. ZLATKO ČUŠ
FOTO: SRDAN MOHORIČ

Črpanje aluminija

V prvih petih mesecih smo v elektrolizi C proizvedli 35.340 ton primarnega aluminija, kar je 602 toni nad planom. Istočasno smo ohranili izredno nizko porabo električne energije na enoto proizvedenega aluminija. Doseženih

13.100 kWh na tono aluminija je vrhunski dosežek in nas ohranja na vrhu AP18.

V zadnjih mesecih se pospešeno pripravljam na obdobje povečanega

remonta elektroliznih celic. Od zagona C2 mineva že več kot šest let in prehajamo v obdobje, ko bo treba vse elektrolizne celice obnoviti v zelo kratkem času. V prvem polletju 2008 delamo z dinamiko ena celica na mesec, v drugem polletju bomo povečali na dve in tako vse do štirih celic mesečno. Obratovalni tok je na meji 190 kA in ga prilagajamo skladno z zahtevami kakovosti kovine. Kakovost je bila v prvem polletju zelo dobra in je v povprečju dosegala 0,09 odstotka železa, kar je rezultat stabilnega procesa in kakovostnih vhodnih surovin, med katerimi sta najpomembnejši glinica in anode. Omeniti velja, da po skoraj dveh desetletjih konstantne uporabe italijanske glinice euralumina prehajamo na skoraj izključno uporabo grške glinice ADG.

V remontirane elektrolizne celice vgrajujemo izključno grafitizirane katodne materiale ter okolju prijazno phalno maso. Materiale uporabljamo od vseh treh proizvajalcev v naslednjem razmerju: 60 odstotkov japonski SEC, 20 odstotkov francoski Rio Tinto in 20 odstotkov nemški SGL. Trenutno je vgrajenih 20 grafitiziranih elektroliznih celic od skupno 160.

Razgradnja elektrolize B poteka po planiranem terminskem programu in skladno z ekološkimi standardi.

Vsem sodelavkam in sodelavcem želimo prijeten dopust in veliko pozitivne energije še naprej.x

ANODE

Preusmeritev tudi na zunanje trge

MAG. AVGUST ŠIBILA
FOTO: SRDAN MOHORIČ

Leto 2008 je za našo delovno enoto pomemben mejnik. Iz izključno notranjega dobavitelja anod za lastne potrebe smo se »prelevili« v dobavitelja za zunanje kupce, saj smo del naših proizvodnih kapacitet preusmerili na zunanji trg (približno 20.000 ton

pečenih anod). Zunanji kupci niso prišli sami od sebe, vložiti je bilo treba kar veliko truda, kreativnosti in znanja. Tržimo se namreč kot lokacija, ki jo odlikujejo visoka kakovost, prilagodljivost in zanesljivost, kar naj bi odtehtalo tudi nekoliko višjo prodajno

ceno. Tako danes proizvajamo tri različne tipe proizvodov za dva zunanja kupca iz Zahodne Evrope. Istočasno opravljamo testiranja s potencialnimi zunanjimi odjemalci tudi za opravljanje storitev na področju kalcinacije ogljikovih elektrod. Tudi na tem področju prva testiranja kažejo zelo vzpodbudne rezultate.

Primarni cilj teh naporov je v celoti izkoristiti proizvodne kapacitete (kontinuirna proizvodnja), kar posledično omogoča optimalne tehnično-tehnološke rezultate. S prodajo anod zunanjim odjemalcem so anode za elektrolizo C cenejše (nižji fiksni stroški) in kakovostnejše (del pečenega ostanka je vgrajen v anode za trg). S kontinuirno proizvodnjo anod vzdržujemo nižje normative porabe surovin in

energentov, prav tako tudi nižji tehnološki in zeleni izmet. Pričakovane ekonomske učinke sicer nekoliko slabša enormna rast cen petrol koks, ki ji z dvigi prodajnih cen proizvodov le stežka v celoti sledimo.

Sicer je proizvodnja potekala skladno s planom. Količinska proizvodnja zelenih anod v prvih šestih mesecih bo znašala 36.200 ton (indeks 98). Poraba zalitih anod v elektrolizi C je bila nekoliko nižja od plana (indeks 99). Kakovostni izmet (zeleni in pečeni izmet) v proizvodnji anod bo znašal 0,6 odstotka, tehnološki izmet pa 1,78 odstotka, kar je nekoliko slabše od načrtovanih vrednosti na letni ravni. Povišan tehnološki izmet je delno posledica uvajanja novih proizvodov, delno pa povišanega števila nenačrto-

vanih zaustavitiv. V obravnavanem obdobju v elektrolizah ni bilo zaznati negativnih dogodkov v povezavi z anodami. Število predčasno zamenjanih anod je bilo minimalno, čistost elektroliznega metala pa dokaj visoka in stabilna.

Na področju ravnanja z okoljem smo bistveno znižali prašenje v okolico med razkladanjem koksa. Med pomembne dosežke štejemo tudi nekatere izboljšave na področju ravnanja z odpadki, kjer smo s tehnološkimi inovacijami in v sodelovanju z zunanjimi partnerji opredelili

rešitve, ki omogočajo dolgoročno, sistemsko in zakonsko skladno obravnavo.

Načrtov za drugo polovico leta je veliko: dokončati začete projekte, optimirati proizvodnjo za trg, izboljšati ekonomiko poslovanja ob nenehno rastočih stroških. Dobro sodelovanje

med posameznimi okolji in poudarjena podjetniška odločitvena logika sta po lastnem prepričanju dober temelj, da nam bo to tudi uspelo. Nekdo je zapisal: »Če hočeš imeti znanje, vsak dan kaj dodaj. Če te mika postati moder, vsak dan kaj odvzemi.« Privoščite si lepe počitnice!^x

Prevoz anod

LIVARSKÉ ZLITINE

V okviru plana

MARJAN KROŠL
FOTO: SRDAN MOHORIČ

Dogajanje na področju proizvodnje livarskih zlitin v letu 2008 sledi predvidevanjem. Zahtevno osvajanje novega prodajnega trga livarskih zlitin, ki temeljijo na uporabi odpadnega aluminija, zaradi spremenjenih razmer v oskrbi s tekočim aluminijem ob zaprtju elektrolize B določa obseg proizvodnje.

Tako je kljub precejšnjemu predvidevanju zmanjšanju proizvodnje vzpod-

buden podatek, da je realizacija proizvodnje v tem letu nekoliko višja od planirane. To nam tudi ob nadaljevanju današnje dinamike zagotavlja proizvodnjo 60.000 ton livarskih zlitin na leto. Spremembe v tehnologiji, dinamiki proizvodnje, strukturi surovin in proizvodnega (prodajnega) programa povzročajo kar nekaj težav in potrebnih prilagoditev v proizvodnji in so na nekaterih področjih občutno spremenile ustaljeni potek dela.

Kontrola pred transportom

Obvladovanje kemične sestave proizvodov ob uporabi cenovno ustreznih surovin predstavlja največji izziv, kar pravzaprav zahteva vodenje procesa na meji sprejemljivosti. Kaj to pomeni ob uporabi odpadnega aluminija, kjer lahko ne le kemična sestava, temveč tudi delež primesi (občutno) nihata, lahko predstavim na področju že leta usvojene proizvodnje primarnih livarskih zlitin, kjer se zaradi minimalne

spremembe v kakovosti elektroliznega aluminija soočamo s povsem novimi izzivi. Nihanja v vsebnosti fosforja v aluminiju iz elektrolize C nam namreč, nekoliko presenetljivo, povzročajo največ težav v proizvodnji, zelo pa se trudimo, da bi jih obvladali. Kljub vsemu so vsi kazalniki uspešnosti proizvodnje nadzorovani in s to popotnico stopamo v čas dopustov. Naj vam bo lepo, kjerkoli že boste.^x

Realizirana vsa naročila

BOŠTJAN SAGADIN
FOTO: SRDAN MOHORIČ

Prvo polovico leta ocenjujemo kot uspešno, saj smo realizirali vsa naročila, ki smo jih prejeli. Tudi v proizvodnji gnetnih zlitin se pozna učinek zaustavitve proizvodnje v elektrolizi B, predvsem v proizvodnih količinah ter načinu priprave taline. Pretaliti je treba več predvsem sekundarnega aluminija, po potrebi pa tudi kupljenega čistega primarnega aluminija.

V proizvodnji drogov smo se v tem obdobju srečevali predvsem z zagotavljanjem čim optimalnejše proizvodnje in s tem povezane oskrbe s kovino. Glavna naloga je vgraditi čim večji delež sekundarnega aluminija, hkrati pa zagotavljati konstantno in še ustrezno kemično sestavo pretopljenega aluminija, kar je seveda v največji meri povezano z vhodno surovino. Mislim, da nam je v prvem polletju letošnjega leta uspelo, saj znaša delež vgrajenega sekundarnega aluminija v proizvodnji drogov kar 40 odstotkov. Pri samem litju ter pri homogenizaciji drogov ne zaznavamo težav. Za nami je tudi uspešno opravljen vzdrževalni remont na proizvodni liniji, tako da s »polno paro« delamo naprej. Proizvodnja širokega traku je količinsko sledila naročilom. Posledica problematike pri litju širokega traku ter zastarele tehnike je projekt moder-

nizacije litja širokega traku. Prvi del te modernizacije je zaključen, in sicer z novimi livnimi žlebovi, keramičnim filtrom ter obnovljeno obzidavo peči W4. Spremenili smo tudi sistem hlajenja valjev, ki jih sedaj hladimo neposredno z vodo iz zaprtega hladilnega sistema. Ta del modernizacije se je že pokazal kot uspešen, saj se je število reklamacij bistveno zmanjšalo. Drugi del modernizacije, ki bo predvidoma realizirana septembra, pa zajema novo krmiljenje ter nadzor nad proizvodno linijo, vgradnjo rezkalnika za robove litega traku, modifikacijo škarij ter generalno obnovo navijalnika. Pripravljeni smo tudi na proizvodnjo večjih kolotov, in sicer do premera 1800 mm.

Stalnica v naši proizvodnji je postala tudi priprava zlitine za potrebe DE Ulitki, kamor dnevno dostavljamo okrog 10 ton tekočega aluminija s transportnimi lonci.

Prijetnejše počutje in boljše delovne razmere poskušamo doseči s projektom, ki je v fazi izvajanja in zajema predelavo starih izpraznjenih garderobnih prostorov v nadzorni prostor, prostor za delavce ter obnovo sanitarnih prostorov.

Želim vam prijeten poletni oddih.x

Investicije v polnem teku

TOMAŽ GODICELJ
FOTO: SRDAN MOHORIČ

Po štirih letih neprekinjenega povečevanja proizvodnje rondelic beležimo od marca dalje za 15 odstotkov manj naročil. Tako smo od januarja do konca maja 2008 proizvedli 8.507 ton rondelic, kar je tri odstotke pod planom in pet odstotkov manj kot v enakem lanskem obdobju.

V prvi polovici letošnjega leta smo nadaljevali z aktivnostmi na področju izdelave zlitinskih rondic, kjer smo vsebnost mangana (Mn) povečali z 0,3 na 0,6 odstotka. Vzorce rondic iz zlitine 3207 (0,6 odstotka Mn) testiramo pri treh kupcih za doze. Pričakujemo, da nam bo z novo zlitino uspelo povečati svoj delež zlitinskih rondic za doze v Evropi.

Proizvodnja ozkega traku

Zaradi prostorskih omejitev na stari lokaciji orodjarne smo v začetku leta 2008 začeli projekt »nova orodjarna«. Dela na objektu nekdanjih prostorov DE Vzdrževanje so v zaključni fazi, ta-

ko da bomo julija začeli seliti obdelovalne stroje na novo lokacijo.

Druge načrtovane investicije za letošnje leto potekajo po planu. Gradnja nove hale za novo žarilno peč se začne

konec junija, zagon nove, 5. izsekovalne linije pa je predviden v začetku oktobra. Dela pri predelavi vrat talilne peči S1 so v polnem teku, tako da bo peč septembra pripravljena na ponovni zagon. Za konec letošnjega leta je predviden še zagon nove kontinuirne žarilne peči. Z realizacijo vseh navedenih investicij bodo dane možnosti za postopno povečevanje proizvodnje rondelic na 24.000 ton letno. x

ULITKI

Nove investicije in povečanje proizvodnje

MIRAN PURG
FOTO: SRDAN MOHORIČ

Spet se je začelo. Pri tem mislim na investicije. Od marca naprej smo zagnali več novih naprav: stroj za izdelavo jeder, nov rentgen in nazadnje stroj za finalizacijo ulitkov, kmalu pa tudi nov livni stroj. Delovni stroji so začeli brniti tudi v hali A, kamor selimo talilne in livne peči, kmalu bodo brneli še v hali B, kamor bomo postavili stroje za finalizacijo in mehansko obdelavo ter skladiščenje ulitkov.

Ob vsem tem seveda povečujemo proizvodnjo. V začetku leta smo prevzeli celotne dobave AG (ohišje pogona oljne črpalke za tovornjak MAN) in marca KMK (del hladilnega sistema v tovornjaku MAN). Zlasti pri zagonu proizvodnje AG smo se srečali s precejšnjimi težavami s kakovostjo in posledično reklamacijami. S celo vrsto ukrepov smo to uspešno prebrodili in sedaj pospešeno proizvajamo. Prizadevamo si namreč, da pred odhodom na kolektivni dopust konec julija ustvarimo varnostno zalogo. Bilo je tudi precej kadrovskih sprememb. Prišlo je nekaj novih sodelavcev, nekaj pa jih je tudi odšlo. Trenutno nas je približno dvakrat toliko kot pred letom dni, velikokrat pa manjka še kak par pridnih rok. Finalizacija ulitkov zahteva veliko ročnega dela, zato moramo zaostanke nadomeščati prek vikendov.

Obdelava ulitkov

Prav zato nadaljujemo z avtomatizacijo teh operacij. V preteklosti je že bil nabavljen robot za finalizacijo WB6, ki pa glede na kapaciteto ne zadostuje več, zato se dogovarjamo o razširitvi; naš cilj pri tem je podvojitve kapacitet. Kot rečeno, smo zagnali tudi nov stroj, ki bo predvsem namenjen za čiščenje ulitkov AG in KMK.

Cilj je tudi, da do konca leta zaženemo serijsko proizvodnjo na segmentu nizekotlačnega litja. Odlili

smo prvih deset ulitkov, ki bodo ravno v teh dneh testirani pri končnem kupcu – proizvajalcu tovarnjakov Deutz. Po metalurški plati gre za precej zahteven in težak ulitek, saj tehta kar 20 kg. S serijsko proizvodnjo nameravamo začeti oktobra.

Letos bomo nabavili tudi CNC-stroje za mehansko obdelavo, za začetek štiriosni horizontalni rezkalni center. Z uvedbo mehanske obdelave bo tehnološki proces praktično zaključen. Ulitki, z nekaj montaže

sestavni delov, so potem pripravljene za vgradnjo. Prednost uvedbe mehanske obdelave ni samo višja dodana vrednost proizvodom, ampak tudi znižanje deleža reklamacij, ker se med obdelavo odkrijejo skrite napake, običajno poroznost.

Veliko je tudi vzporednih del, npr. uvajanje računalniške podpore, raznih standardov, del na področju trženja, a o tem kdaj drugič.x

VZDRŽEVANJE

Dosegamo najpomembnejše zastavljene cilje

MAG. MIHAEL HAMERŠEK
FOTO: SRDAN MOHORIC

Čas poletnega oddiha je pred vrati. Skoraj vsi že imamo načrte, kje in kako bomo ta čas preživeli s svojimi najdražjimi. Za nas vzdrževalce so poletni dopusti v večini primerov drugačni, saj je poletje obdobje izredno intenzivnega dela pri remontih, torej je časa za dopust malo.

Naročila Talumovih proizvodov se v poletnih mesecih zaradi kolektivnih dopustov v evropskih državah zmanjšajo. Zaradi tega se v marsikateri delovni enoti organizira kolektivni dopust, stroji stojijo in to je seveda priložnost ali tudi obveza, da na njih opravimo nujna vzdrževalna dela. Ta-

ko bodo poletni remont najprej v DE Ulitki, sledila bosta remonta v DE Izparilniki in DE Rondelice. Seveda dela po poletnih dopustih za nas ne bo zmanjkalo, saj bodo poleg utečenih vzdrževalnih del tudi remont v drugih delovnih enotah, kot je to potekalo tudi pred poletjem.

Trendi kažejo, da smo v prvi polovici letošnjega leta v naši delovni enoti delali uspešno in dosegame najpomembnejše zastavljene cilje. Obvladujemo število nujnih intervencij pod ciljno vrednostjo. Stroški vzdrževanja so v povprečju znotraj planiranih okvirjev. Najpomembneje pa je, da so bila vsa izvedena dela opravljena brez težjih poškodb sodelavcev.

Vzdrževalci v Talumu opravljamo svoje osnovno poslanstvo, to je zagotavljanje zahtevane razpoložljivosti strojev in naprav, poleg tega pa – kakor je že v navadi – sodelujemo pri praktično skoraj vseh razvojnih in investicijskih projektih. Če bi hoteli naštetati vse, bi bil spisek preprosto predolg.

Pohvaliti se moramo, da smo v začetku leta posodobili naš strojni park v OE Strojna delavnica z novim horizontalno-vertikalnim rezkalnim strojem CNC. To je nedvomno strateška pridobitev za našo delovno enoto in za Talum, predvsem kot pomoč za usvajanje novih proizvodnih programov v našem podjetju.

Ob tej priložnosti želim vsem sodelavcem nekaj brezskrbnih dni na morju, v planinah, potovanju ali kje drugje.x

Vzdrževanje vozil

Nova rentgenska fluorescenca, velika pridobitev v laboratoriju

DR. MARKO HOMŠAK
FOTO: SRDAN MOHORIC

Laboratorij DE Kontrola kakovosti preskuša surovine, procesne karakteristike različnih materialov, proizvodov iz aluminija in aluminjskih zlitin ter parametrov okolja (vode, zrak, odpadki), vrednoti rezultate ter izdeluje mnenja in ocene glede na specifikacije, normative in zakonske zahteve. Ocenjujemo, da bo polletna realizacija storitev na osnovi petmesečnih podatkov v skladu z letnim planom. V prvih petih mesecih smo v DE izvedli 10.924 določitev oziroma 40 odstotkov vseh planiranih določitev in analizirali 47.310 vzorcev oziroma 48 odstotkov vseh planiranih vzorcev.

Najboljši pokazatelj zagotavljanja kakovosti rezultatov in s tem usposobljenosti laboratorija je sodelovanje v medlaboratorijskih testiranjih. Januaria 2007 smo sodelovali v medlaboratorijskem primerjalnem testiranju v sistemu Hydro Aluminium za aluminij in aluminjske zlitine na treh vzorcih za določene elemente, in sicer Alusuisse 426/01A, Hydro 3166-1 in Hydro 3012-3. Novost pri tem je, da prvič sodelujemo v medlaboratorijskem primerjalnem testiranju z R&D Carbon za določene parametre pri koku in naftnih derivatov (petrolkoku) in predpečenih anodnih blokih. Na področju odpadnih vod smo vključeni v primerjalna testiranja, ki jih organizirata Kemijski inštitut in Aquacheck iz Avstrije. Do sedaj končana poročila so pokazala, da so vsi rezultati znotraj sprejemljivega statističnega odstot-

panja, tako da analitiki s tem dokazujejo svojo strokovno usposobljenost. Še ta mesec pričakujemo novo izdajo akreditacijske listine z novo prilogo v skladu s standardom ISO/IEC 17025, ki potrjuje ustrezen sistem za laboratorijsko preskušanje. DE Kontrola kakovosti ima tako uspešno akreditirane preskusne metode za področje spektroskopije (OES), odpadnih vod, in to v laboratoriju in na terenu, ter emisij v zrak.

V začetku letošnjega leta smo se v DE Kontrola kakovosti razveselili nove rentgenske fluorescenca (XRF), modela ADVANT'X (na sliki), saj je instrument iz leta 1988 že odslužil. XRF so

sestavili v Švici in omogoča elementarno analizo trdnih, praškastih in tekočih vzorcev, kar bo omogočalo boljše storitve za naše DE in službe, torej za analize surovin za elektrolizo in proizvodnjo anod, predzlitin, odpadkov in različnih tekočin (npr. olj).

In kaj je rentgenska fluorescenca? To je pojav svetlikanja različnih trdnin, kapljev in plinov, ki je posledica obsevanja, v našem primeru z rentgensko svetlobo. Atomi fluorescentne snovi absorbirajo energijske kvante vpadnega sevanja in preidejo v vzbujeno stanje. S spontano emisijo značilne fluorescenčne svetlobe preidejo

v osnovno stanje. Vsak kemijski element oddaja svojo specifično fluorescenčno svetlobo, ki se spektrografsko analizira in element s tem prepoznamo kot prstni odtis, inteziteta oddane svetlobe pa je osnova za kvantitativno določitev. Valerija Rojko s svojo znano skrbnostjo in strokovnostjo trenutno kalibrira XRF, tako da bodo rezultati zanesljivi in točni. Novost pri tem instrumentu je tudi programska oprema, ki omogoča analizo t. i. »neznanih« vzorcev, ki v kombinaciji z analizami na rentgenski difrakciji omogoča odlične kvalitativne določitve, z ustrežno kalibracijo pa tudi kvantitativne določitve.x

Valerija Rojko pri pripravi vzorcev

Kakšna je pot do „najboljšega“ informacijskega sistema

MAG. ALBERT KOROŠEČ
FOTO: SRDAN MOHORIC

Podjetništvo in šport imata veliko skupnega: oba sodelujeta v globalni tekmi, kjer zmagujejo okretni, hitri in spretni. Zmagovalci vedo, da tako v športu kot v poslu zamujamo, če samo odreagiramo na pretekle dogodke. Zmagamo lahko samo, če smo iz informacij o sedanjih dogodkih sposobni napovedati naslednje dogodke!

Vsak od nas potrebuje za opravljanje svojega dela informacije, ki opisujejo stanje okolja, in na osnovi lastne interpretacije teh informacij ustrezno ukrepa. Sprejemanje, zbiranje, interpretacija in reagiranje na osnovi prejetih informacij so lastni vsakemu od nas, kar vodi do edinstvenega sistema

komuniciranja in izmenjave informacij.

Veliko podjetij proizvaja aluminij, pa vendar niti dve nista enaki glede na organiziranost, način dela in komuniciranje. Samo mi sami torej lahko vemo, katere vrste in kakšne oblike informacij potrebujemo, prav tako kot samo mi poznamo principe njihove interpretacije in poti do naše reakcije. Pričakovanja uporabnikov, da bodo informatiki sestavili informacijski sistem po njihovi meri, za njihove potrebe in želje brez njih, je torej iluzija. Postopke dela je nemogoče ločiti od posameznika, zato mora biti sam pripravljen sodelovati kot dejaven soustvarjalec informacijskega okolja, na

osnovi katerega opravlja svoje delo. Izgovarjanje na neustreznost in pomanjkljivost informacijskega sistema je zato odiranje odgovornosti od sebe in iskanje krivca v Službi za informatiko, ki lahko poskrbi za infrastrukturo, možnosti, orodja in rešitve. Način uporabe teh orodij in rešitev je na strani uporabnikov – prav tako kot izbira načina izmenjave in interpretacije pridobljenih informacij. Najboljšega informacijskega sistema ni, obstaja samo optimalna kombinacija informacijskega sistema in uporabnikov.

Skladiščenje odpadnega aluminija, EDI (elektronska izmenjava podatkov), podeljevanje statusov končnim proizvodom, nastavitve sistema za poročanje davčni upravi za posameznega davčnega zavezanca, selitev fizičnih strežnikov v informatiki in priprava varnega virtualnega strežniškega okolja, priprava poročilnega sistema za zavarovanje poslov, avtomatizacija izdaje v glavnem skladišču s črtno kodo, napoved finančnih odливov, prilagoditve v kadrovskem informacijskem sistemu zaradi uvedbe vrste del so samo nekateri od izdelkov in nalog, ki jih je v letošnjem letu realizirala ekipa informatikov. Seznam novih rešitev ob vsakodnevnem opravljanju operativnih del že sam dovolj pove o tempu dela ekipe.

Znanje, prizadevnost in samoiniciativnost posameznikov so v preteklih letih prevečkrat ostale v ozadju in neo-

pazne, ekipi Službe za informatiko pa je ostal pečat izvajalske ekipe. Informacijski sistem že vrsto let spremlja oziroma prehitava razvoj Taluma, in to zaradi tega, ker načrtujemo in predvidevamo naslednje dogodke, prihajajoče potrebe. Če izmenjave informacij med načrtovalci (informatika) in uporabniki ni dovolj, je rezultat seveda vprašljiv, odgovornost pa se preprosto preloži na načrtovalca. Dober informacijski sistem se začne pri načrtovanju in konča pri uporabi! Uporabnik s svojo interpretacijo informacije je in bo sestavni del informacijskega sistema. Iz njega ga ni mogoče preprosto izločiti ter ga imeti za moteč člen, ne da bi dokazali njegovo pripravljenost za sooblikovanje tega sistema.

Mislím, da je v vseh teh letih ekipa informatike vzorno odigrala svojo vlogo, zato je prav, da se temu ustrezno tudi rangira in ovrednoti. Vse prevečkrat je gledana samo s stališča zadnjega izvajalca, na katerega je mogoče zvaliti vsakršno napako v informacijskem sistemu ali njegovi nastavitvi. V današnji informacijski dobi je nujno, da se poslovni in informacijski sistem načrtujeta skupaj, saj so poslovni rezultati preveč odvisni od njune povezanosti. Informatiki s svojim delom in prispevki to dokazujejo že vrsto let, zato ste uporabniki vabljeni, da s svojim znanjem in domišljijo prispevate k izgradnji »vašega« informacijskega sistema. x

Rezultati so odraz dela ...

MIRKO VESELIČ

FOTO: SRDAN MOHORIČ

V nabavi se zavedamo, da z dobro usposobljenostjo kolektiva na nabavnem področju, torej s strokovnimi, funkcionalnimi in splošnim znanji, ter z ustreznim načinom dela, znanjem in izkušnjami kreiramo rezultat področja nabave in s tem v veliki meri poslovni izid podjetja.

Prav s tem namenom je bilo prvo polletje tega leta obdobje intenzivnega usposabljanja v nabavi, obenem pa smo na poti uveljavitve **modela nabavnega marketinga**. Seveda je to proces, ki nas bo do popolne uveljavitve spremljal še vse do konca leta. Prav tako je bila z namenom optimizacije procesa nabave s 1. junijem letos izvedena reorganizacija nabave, s čimer bo izvedena organizacija dela po programih (surovine, strojno in elektro področje, področje storitev in investicij, splošna nabava ...).

Na področju domače nabave, tj. večine oskrbe z rezervnimi deli, repromaterialom in storitev, je bila v zadnjega pol leta oblikovana strategija zmanjšanja števila dobaviteljev in intenzivno partnersko sodelovanje z aktivnimi dobavitelji, ponudba v paketih glede na področje, uveljavitev konkurenčnih dobaviteljev in s tem doseganje ugodnejših cen vhodnih materialov. Velik poudarek v prvi polovici leta je bil na področju skrajševanja nabavnih verig. Rezultat in sinergija vseh teh aktivnosti so boljši nabavni pogoji za Talum, predvsem pa nižje cene in ugodnejši plačilni roki.

Za področje nabave surovin je v prvem polletju potekala oskrba po veljavnih pogodbah (cenah in količinah) za to leto. Zaradi vse večjega povpraševanja na globalnem trgu za posamezne surovine so se na prostem trgu oblikovale cene, ki so na meji sprejemljivega, tj. ekonomske upravičenosti v industriji proizvodnje aluminija.

Ob vedno večji porabi izdelkov iz aluminijevih zlitin na svetovnem trgu je istočasno intenzivno tudi povečevanje proizvodnih kapacitet proizvodnje primarnega aluminija in pretaljevanja, kar pa odraža povečano potrebo po vhodnih surovinah, kot so kalcinirani petrol koks, silicij, magnezij ter drugi materiali za kasnejšo proizvodnjo zlitin. Ob tej ekonomski situaciji, kamor sodi tudi enormna podražitev cen nafte in električne energije, je proizvajalcem teh surovin zaradi razmer na trgu (pomanjkanje surovin) »omogočeno«, da v drugi polovici leta in v naslednjem letu dvignejo nabavne cene surovin tudi do 50 odstotkov na leto.

Cilj Taluma je, da z dobavitelji gradimo dolgoročno partnersko razmerja (z dolgoročnimi pogodbami), ki temeljijo na jasno določenih obojestranskih interesih in ciljih.

Skupna naloga zaposlenih v Talumu v naslednjem obdobju bo, da bomo na področjih nabave, kjer lahko vsak v svoji vlogi racionalno deluje, tako tudi delovali.

Sodelavkam in sodelavcem in vsem zaposlenim v Talumu želim prijeten dopust, kjerkoli boste.x

Pestro

ANTONIJA KRAJNC
FOTO: SRDAN MOHORIČ

To je prava beseda za dogodke, ki so nas spremljali v prvi polovici letošnjega leta. Najprej so nam adrenalin dvigovale dnevno spreminjajoče se cene živil, potem pa še zaprtje turističnega naselja Bučanje, bolj znanega kot Nerezine.

Postopoma dojemamo, da je čas poceni hrane za nami in da ta prevzema eno vodilnih komercialnih panog v svetu. Multinacionalke uveljavljajo svojo voljo in pobirajo zasluge za različne patente. Pred kratkim sem

gledala dokumentarni film o pripravi patentiranja prašiča. Brez licence ne bo prašičev. Sledile bodo še preostale živali, domače in druge. Koliko jih bo še ostalo?

Cene živil so dodobra zatresle tudi naše kalkulacije za pripravo gostinskih storitev prehrane in nam pripravile napeto vzdušje.

Glede Nerezin pa smo si oddahnili, ker je to nadvse priljubljeno letovišče od 3. junija ponovno odprto. Razlog za popolno zaprtje naselja sega v njegovo daljno in bližnjo zgodovino, ko poslovanje naj ne bi sledilo spremem-

bam hrvaške zakonodaje. Zamenjan je bil direktor Počitniške skupnosti Krško in naselje se je za las in tik pred sezono izvilo iz primeža hrvaške inšpekcije. Na razpis za Nerezine je čakalo veliko zaposlenih in njihovih družinskih članov, tako da bo letos tam spet zelo živahno ali celo nepozabno.

Elegantno in brez stresov smo se vključili med ptujske golfiste, vsaj ko gre za tisti del, ki skrbi za hrano in pijačo igralcev. Privoščimo jim lepo vreme in veliko osebnih in skupinskih zmag.

Topli obroki so še vedno naša največja skrb, ohranjamo tradicijo priprave čim bolj zdrave in sveže pripravljene hrane. Priprava hrane na eni strani, prevoz vmes in deljenje na drugi strani nam odvzamejo precej inovativnih možnosti za neposredno ponudbo na mestu priprave. Kot ugodno presenečenje smo letos nabavili prve češnje iz Goriških brd in jih ponudili k toplemu obroku.

Različne prireditve v dvorani, poroke, sedmine, obletnice, poslovna srečanja so dodatni del mozaika ponudbe in realizacije storitev v podjetju Vital. x

Priprava malice

GASILCI

Požar v DE Rondelice

DRAGO HERTIŠ
FOTO: SRDAN MOHORIČ

V nedeljo, 1. 6. 2008, ob 8.00 uri je dežurni gasilec prejel klic, da je v obratu rondelic zagorelo na hladni valjarni v kanalu za odvleko oljnih hlappov. Požar se je s pomočjo ventilatorja odvleka razširil po celotnem kanalu in se preselil še na streho.

Poklicni gasilec je na mesto požara prispel z vozilom GVC 16/25, se pridružil delavcem, ki so gasili z ročnimi gasilniki, in pripravil vitel z gasilnim prahom. Med gašenjem je opazil, da je požar zajel ostrešje, zato je takoj obvestil dežurnega v centru VargasAla, da prek centra za obveščanje aktivira člane PGD Talum. Ko so se nam pridružili še ti gasilci, smo na desni in levi strani ostrešja naredili prepreke, in to tako, da smo odvijali aluminijaste plošče, s tem pa omogočili tudi gašenje z leve in desne strani. Pod aluminijastimi ploščami je gorela izolacija. Pri odstranjevanju aluminijastih plošč smo uporabljali ključe, gasilsko sekuro in motorno rezalko. Intervencija je bila zaradi višine, težjega dostopa, odstranjevanja več merskih plošč in prehodov z ene nosilne prečke na drugo zelo zahtevna in nevarna. Požar smo do konca

pogasili ob 13.00. uri, v popoldanskem času pa smo organizirali požarno stražo.

Na intervenciji so sodelovali trije poklicni gasilci in sedem prostovoljnih gasilcev. Za gašenje smo porabili 100 kg gasilnega prahu ABC ter okoli osem kubičnih metrov vode. Akcijo je na začetku intervencije vodil poklicni gasilec Danilo Hertiš, kasneje pa se ja

priključil vodja oddelka PŽV Drago Hertiš. S pravilnim pristopom in požrtvovalnim delom smo požar zelo hitro omejili in s tem zmanjšali škodo.

Ob tej priložnosti se zahvaljujem zaposlenim v II. izmeni, da so pravilno in učinkovito začeli gasiti. Največja vrednota pa je, da v tej zahtevni intervenciji ni bilo poškodovanih. x

Hladna valjarna

Vztrajal bom

IVO ERCEGOVIĆ
FOTO: SRDAN MOHORIČ

Stanko Vajda

Stanko Vajda, naš novi prvi varnostnik, se predstavlja kot zadnji v verigi kadrovskega zamenjav, ki so bile opravljene septembra lani. Skromen kot je, ne poudarja, da je dvajset let vodil eno najboljših elektroliz na svetu. Vedno ga je zanimalo delo, in ko on reče, da ga je elektroliza obsedla, da je z veseljem prihajal v službo, potem je to čista resnica in mu moramo verjeti na besedo. Ali je Talum varnejši z njegovim prihodom v VargasAl, ni hotel povedati; naj to pokaže čas ali ugotovi kdo drug, si je verjetno mislil. Prav je tako. Da bi Stanko povečeval svoje delo, ne bomo nikoli doživeli.

Prosim, da nam na kratko opišete svojo dosedanjo pot v Talumu.

Prihajam iz vasi Gajevci (obrobje Prlekije), kar se tudi sliši. Po končani višji šoli in služenju vojaškega roka sem se oktobra 1981 zaposlil v takratni proizvodnji aluminija. Začel sem kot tehnolog in leta 1984 nadaljeval kot vodja elektrolize A. Konec leta 1987 sem bil skupaj z drugimi dodeljen v skupino za pripravo na začetek proizvodnje aluminija v novi elektrolizi, saj se je projekt MPPAl bližal vrhuncu.

Doletela te je čast, da si vodil elektrolizo C, ki pravkar slavi dvajset let uspešnega obratovanja. Ali je tudi tebe obsedla moč elektrolize?

Elektroliza C je z uporabo računalniške tehnologije pri vodenju procesa takrat za nas pomenila pravo revolucijo.

Celice so bile postavljene vzporedno, pokrite, nad celicami so se pomikali veličastni in večnamenski žerjavi. Niti od blizu ni bilo mogoče opaziti, da v celicah poteka elektrokemični postopek pridobivanja aluminija, saj smo do takrat imeli primerjavo le z našima »babcama«, elektrolizama A in B. Zelo dobro se spominjam prvega zagona celice št. 201, za katero je tekoči elektrolit podarila prav elektroliza A. Res lahko potrdim, da me je elektroliza obsedla. Z veseljem sem prihajal na delo. Vsak dan znova sem »obiskoval« vse celice, še posebej tiste, ki so bile kak dan na »bolniški«. Rad sem poslušal nekakšno vretje elektrolita, saj je bil to znak dobre proizvodnje.

Zelo prilagodljiv in čustven človek si. Kako si sprejel novico, ko so ti zaupali vodenje družbe VargasAl, pravo nasprotje proizvodnje aluminija?

Moram priznati, da sem novico sprejel s presenečenjem. Nisem si znal predstavljati vodenja družbe, ki je v veliki meri odvisna od zakonodaje. Zaradi nekaterih incidentnih dogodkov pa so varnostne službe, še posebej v zadnjem času, bolj pod kontrolo. Prav ste navedli v vprašanju, da je vodenje VargasAla pravo nasprotje proizvodnje aluminija, vendar se je vsega treba naučiti. Uspeh pa je ob lastnem angažiranju odvisen tudi od učiteljev, sošolcev in drugih pogojev.

Ali lahko s svojimi besedami opišete vašo osnovno funkcijo?

Smo družba, ki opravlja dve osnovni dejavnosti: varovanje oseb in premoženja ter protipožarno varovanje. Varovanje oseb in premoženja, ki poteka vzporedno z upravljanjem varnostno-nadzornega centra, predstavlja kontrolo na varovanem območju. S pomočjo videonadzornih sistemov 24 ur na dan spremljamo dogajanje po tovarni, na parkirišču, objektih, na varnostno-nadzorni center pa so priklopljeni alarmni sistemi s širšega območja. Protipožarno varovanje predstavlja redno gasilsko službo 24 ur na dan, kontrolne obhode, gasilske straže, usposabljanje sodelavcev, servisiranje gasilnikov, preglede hidrantnega omrežja, preventivne preglede itd.

Pri obeh dejavnostih opravljamo tudi druga manjša dela, opredeljena v medsebojnih pogodbah.

Kaj je pri vas najbolj pomembno pri delu, pri medsebojnih odnosih in sploh?

Kot varnostna služba smo nenehno v stiku z različnimi ljudmi, s katerimi je treba komunicirati, jih usmerjati, opozarjati, kontrolirati itd. Izvajamo različne postopke, ki morajo biti opravljeni hitro, korektno in strokovno, saj so samo ti pravo merilo zadovoljstva naročnikov in uporabnikov naših storitev. Prav vsi se moramo zavedati, da delujemo kot celota, zato je delež vsakega zaposlenega posameznika še kako pomemben.

Podobno je pri gasilcih. Zaposlene je treba preventivno vedno znova opozarjati na nepravilnosti, neupoštevanje pravil itd., česar pa ljudje včasih ne razumejo.

Ali lahko rečeš, da že obvladaš novo delo in da si zadovoljen?

Če sem iskren, niti eno niti drugo. Menim, da je za poznavanje in obvladovanje družbe potrebno malo daljše obdobje. Ker pa sem po naravi trmast, bom vztrajal do izpolnitve izkazanega zaupanja.

Ali smo v Talumu sedaj bolj varni?

Če vprašanje malo posplošim, je varnost v Talumu predvsem odvisna od politike oziroma naših lastnikov. Zagotovo pa z vestnim in prizadevnim delom k varnosti svoj delež prispevamo vsi zaposleni.

Kaj bi sporočil svojim novim sodelavcem in kaj ob okrogli obletnici elektrolize C svojim elektrolizerjem?

Malo prezgodaj se mi zdi, da bi s svojimi novimi sodelavci komuniciral prek časopisa. Kar se elektrolize C tiče, moram priznati, da je dvajset let minilo izredno hitro. Vsem nekdanjim sodelavcem ob jubileju iskreno čestitam, še posebej tistim, ki delajo od začetka. Seveda pa vsem privoščim, da bi zdravi in varno nadaljevali ter tako dočakali nove in nove obletnice. Upam, da jih bomo praznovali skupaj. x

INTERVJU

Pogovarjali smo se z mag. Karmen Jošt

Kakovost pomeni način povečevanja vrednosti

LILIJANA DITRIH
FOTO: SRDAN MOHORIČ

Kakovost v Talumu se ni začela z mag. Karmen Jošt, je pa Karmen veliko naredila za to, da je ta dejavnost postopoma postala organizirana in tudi del strategije vodenja tovarne. O vsem tem in marsičem drugem nam Karmen pripoveduje v pogovoru za Aluminij.

Štipeđistka, pripravnica, tehnolođinja za kakovost, vodja Oddelka za kakovost. Tako bi lahko na kratko označili tvojo delovno kariero od leta 1994 dalje. Kako sta se spremenjali narava in vsebina dela v tem času?

Res je, v Talum sem prišla kot štipeđistka novembra 1993, potem ko sem diplomirala na takrat še Tehniški fakulteti na smeri kemijska tehnologija. Kot kemičarka sem opravila le pripravništvo, vse nadaljnje delo pa je bilo povezano z obvladovanjem kakovosti na ravni Taluma. Kot tehnologinja za kakovost sem se prvič srečala s standardom ISO 9001 ter začela spoznavati in razumevati sistem zagotavljanja kakovosti, vse to po zaslugi takratne mentorice Katarine Djurica. Po njeni upokojitvi sem leta 1998 postala vodja Oddelka za kakovost. V vseh teh letih se je Talum spreminjal in temu je sledilo tudi pojmovanje kakovosti, ki je v zadnjem desetletju izgubila zgolj tehnični pomen. Njeno razumevanje pa se širi na procese, organizacijo in celotno vodenje podjetja.

Katere naloge so trenutno prioriteta, kje vidiš izzive pri svojem delu?

Sistem je treba še naprej razvijati, vzdrževati ter ga nadgrajevati v smeri smiselnih in potrebnih poenostavitve ter čim večjega vključevanja v poslovanje podjetja. V kratkem pričakujemo novo izdajo standarda ISO 9001 in spremembe, ki jih bo ta izdaja prinesla, bo treba vplesti v obstoječi sistem. In izzivi ... Ena izmed bistvenih kompetenc vsakega podjetja je ali pa mora postati inovativnost. O inovativnosti

se danes pogosto piše in je predmet mnogih razprav in raziskav, ki so pokazale, da podjetju omogoča izboljšanje konkurenčnosti in donosnosti z ustvarjanjem in/ali prevzemanjem novih izdelkov in idej.

Nenehno izboljševanje je eno izmed načel in nenehne izboljšave zahteva standarda ISO 9001, ki je po moji oceni v Talumu in tudi v mnogih drugih podjetjih področje, na katerem je še možno izboljšati poslovanje. V ta namen smo začeli razvijati sistemski pristop za obvladovanje in spodbujanje zaposlenih k inovativnosti. Kot rezultat tega želimo vzpodbuditi podjetniško obnašanje zaposlenih in doseči, da miselnost nenehnega izboljševanja preide v navado, v vsakdanje delo ter postane način razmišljanja zaposlenih na vseh ravneh delovanja podjetja.

»Upoštevedajoč navedena dejstva, sem razvila model za uvajanje in analizo izvajanja sistema kakovosti, ki temelji na mojih lastnih izkušnjah v praksi.«

Ko govorimo o kakovosti, mislimo na zelo različne stvari. Govorimo o kakovosti življenja, kakovosti medsebojnih odnosov, kakovosti pitne vode Kaj je pravzaprav kakovost?

Kakovost je zelo širok pojem, ki si ga ljudje zelo različno razlagamo. Te raz-

like izhajajo iz različnih kontekstov, v katerih uporabimo pojem kakovost. Uporabljamo ga za opisovanje kakovosti izdelkov in storitev, kakovosti procesov, kakovosti dela ali kakovosti življenja itd. Enotne in splošno sprejete definicije pojma kakovosti ni in je najverjetneje tudi nikoli ne bo. Kakovost je namreč odraz značilnosti družbenega, ekonomskega, tehnično-tehnološkega okolja, ki ni statično, temveč se nenehno spreminja. Zaradi tega dejstva so posamezne definicije tudi odraz časa, v katerem so nastale. Upoštevedajoč različna pojmovanja kakovosti in svoje dolgoletne izkušnje na tem področju, izhaja moja opredelitev kakovosti iz njenih posledic in se glasi: kakovost pomeni način povečevanja (dodajanja) vrednosti; (ne)dodajanje vrednosti kaže našo (ne)kakovost.

Integrirani sistemi, kakovost, odnos do okolja so področja, ki so jih najini sodelavci najvišje ocenili v anketi Talum 2007. Odgovornost za kakovost dela pa je ena izmed temeljnih vrednot Taluma. Od kod to veliko zavedanje o pomenu kakovosti?

Mislim, da to ni naključje, temveč rezultat večletnih sistematičnih prizadevanj na področju usposabljanja in razvoja sistema kot takšnega. Zavedamo se, da imajo zaposleni v podjetju ključno vlogo, saj kakovost prihaja od ljudi. S spodbujanjem zavesti zaposlenih, da vsi s svojim delom prispevamo k izpolnjevanju ciljev in da so cilji posameznikov tudi cilji podjetja in obratno. Prizadevanje za kakovost je postalo način razmišljanja

in ena izmed ključnih vrednot, ki ji v Talumu pripisujemo najvišjo vrednost.

»Kot tehnologinja za kakovost sem se prvič srečala s standardom ISO 9001 ter začela spoznavati in razumevati sistem zagotavljanja kakovosti, vse to po zaslugi takratne mentorice Katarine Djurica.«

Da kakovost postane način razmišljanja zaposlenih, so potrebni določeni napori in čas, saj posameznih razvojnih faz ni mogoče preskakovati. S tem smo na primer soočeni v proizvodnji ulitkov, kjer je formalno sicer sistem vzpostavljen, za samoumevnost bo pa treba spremeniti način razmišljanja, kar zahteva določen čas.

Standardi ISO so v naše delo prinesli veliko reda, urejenosti, vzpostavili so pravila, predpise. Mnogi zaposleni menijo, da je predpisov preveč. Kaj je tu mogoče narediti?

To so večna vprašanja: koliko in kaj dokumentirati, kje je prava mera ipd. Po eni strani je nekatere stvari nujno določiti, po drugi strani pa preveliko število dokumentov in preveč podrobna navodila zmanjšujejo motivacijo, dušijo ustvarjalnost ter izzovejo nelagodje pri zaposlenih.

Zavedati se moramo, da določeno količino dokumentov zahteva na eni strani zakonodaja (ne samo s področja varnosti in zdravja pri delu), na drugi strani pa potrebna urejenost sistema, to pa pomeni upravljanje v zeleni smeri, v smeri doseganja postavljenih ciljev ali da bi se izognili neželenim dogodkom, kot je slaba kakovost izdelkov ipd.

Prav zaradi tega je treba strukturo in delovanje sistemov nenehno spreminjati (revidiranje dokumentov) in dopuščati »pravo mero« stabilnosti sistema in še kako potrebno ustvarjalnost zaposlenih.

Lani si dokončala magistrski študij. Kaj je bil razlog, da si s področja kemije svojo pozornost preusmerila na poslovanje in organiziranje?

Na področju kemije sem delala le v času pripravništva, in komaj sem začela spoznavati praktične vidike kemije, sem bila usmerjena na drugo, zame takrat povsem novo področje dela, ki s smerjo mojega dotedanjega študija ni imelo nobene povezave. Razlog, da sem ponovno začela študirati, je bila moja osebna ambicija, želja po razširjanju znanja. Pripravljena sem bila vlagati v šolanje, v svoj razvoj. Področje, ki sem ga študirala, pa ni bilo tako zelo različno od dela, ki ga opravljam.

Naslov tvoje magistrske naloge je bil »Sistem vodenja kakovosti po ISO 9001 kot dejavnik tržnega uspeha«. Lahko kaj več poveš o tem?

Vprašanje, s katerim so pogosto soočeni sodobni menedžerji, je, katera vodstvena orodja uporabiti za obvladovanje delovanja in zagotavljanje dolgoročne konkurenčne sposobnosti

podjetja. Eno izmed zmogljivih orodij za izboljšanje poslovanja podjetja je delovanje v skladu z zahtevami po standardu ISO 9001, seveda ob predpostavki, da ga uporabljamo ne zgolj kot skupek formalnih predpisov, temveč kot priložnost za vsebinsko prenovitve poslovanja. Le premišljena odločitev, dobra priprava in vztrajanje pri uvajanju novosti so po mojem mnenju odločilne za uspešno uvajanje sistema.

In na kakšen način je po tvojem mnenju to mogoče doseči?

Vsako podjetje je edinstveno, nepovljivo in samosvoje in mora slediti svoji lastni poti za vzpostavitev sistema vodenja kakovosti. Pri tem si lahko pomaga z dobro prakso drugih podjetij, vendar mora upoštevati svoje posebnosti in lastne zmožnosti. Upoštevajoč navedena dejstva, sem razvila model za uvajanje in analizo izvajanja sistema kakovosti, ki temelji na mojih lastnih izkušnjah v praksi. Ta model se zato od običajnih postopkov uvajanja standarda razlikuje predvsem v fazi priprav na uvajanje sistema vodenja kakovosti, ko dilema, ali se bomo sploh lotili uvedbe sistema ali ne, še ni dokončno rešena. Model predvideva ugotavljanje učinkov uvedbe, in to tako na izvajanje posameznih procesov kot na poslovanje podjetja kot celote.

Ko stojim pred dilemo, sistem vodenja kakovosti da ali ne, na osnovi česa se odločiti?

Ugotavljam, da je pri uvajanju sistema vodenja kakovosti predvsem pomemben miselni napor v pripravljani fazi, ko določamo cilje, ki jih z uvedbo sistema želimo doseči. Če je njegovo uvajanje zgolj formaliziranje današnjega poslovanja, smo zamudili odlično priložnost za pomemben razvojni korak, ki ga uvajanje standarda lahko predstavlja. Skoraj bolj pomembno kot uskladiti naše današnje poslovanje (ki je lahko slabo, neučinkovito, neuspešno) z zahtevami standarda je – navsezadnje – zgraditi nove zmožnosti podjetja, ki nam bodo zagotavljale preživetje tudi v prihodnosti. Med cilje standardizacije je zato treba uvrstiti vsebinske izboljšave poslovnih procesov z merljivimi kazalniki (npr. pro-

duktivnost, kakovost, stroški, novi proizvodi itd.). Če na teh področjih ne zaznamo nobenih izboljšav, potem lahko standardizacijo označimo kot neizkoriščeno priložnost. V primerjavi s konkurenco, ki se standardizacije ni lotila, smo celo nekaj izgubili; uvajanje in izvajanje standarda nam namreč porablja vire – čas in denar.

Razvoj kemije kot znanosti je izreden. Brez nje v življenju ne gre. Si glede na to, da si po izobrazbi kemičarka, kdaj bolj pozorna na to, kaj piše na prehrabnih izdelkih? Kaj se dogaja s kakovostjo življenja?

Razvoj znanosti na področju pridelave hrane je usmerjen bolj v količino kot v kakovost. Potrošniki zahtevamo vizualno lepe proizvode; cena mora biti dovolj nizka, da lahko polovica kupljenega roma v koš. Kemija ne bo nikoli več podrejena proizvodnji zdrave hrane. Število prebivalcev Zemlje se povečuje, življenjski prostor se krči; del dosedanjih poljedelskih površin se bo uporabljal za proizvodnjo energije. Človek ima pač to lastnost, da troši toliko, kot ima na razpolago, in ne toliko, kot v resnici potrebuje. Kakovost življenja v materialnem smislu se sicer izboljšuje, trpijo pa zaradi tega vrednote in odnosi med ljudmi. Kapitalistični svet je samotni in hladen.

Si mamica dvanajstletne Nike in dve leti starega Blaža. Kako ti uspeva usklajevati naporno delo in skrb za otroka?

Blaž zahteva neskončno veliko pozornosti in energije, kot vsi malčki njegove starosti. Življenje vseh v družini je podrejeno njegovim potrebam in

zmožnostim. Zna biti trmast in težaven, že v naslednjem trenutku pa ves sladek. Ti trenutki odtehtajo ves trud. Nika je zakorakala v najstniška leta; trenutno je v fazi, ko se še ne more odločiti, ali bi raje ostala otrok ali bi bila raje odrasla. Je pa pridna v šoli in vneta učiteljica svojega bratca.

Z Avgustom sta zasadila prve trte sauvignona in renskega rizlinga. Je to eden izmed načinov, kako ohranjati stik z naravo?

Nazaj h koreninam (najini predniki prihajajo iz Haloz in Slovenskih goric). Verjetno vsak med nami sanja o majhni zidanci sredi zelenega okolja z lepim razgledom, brez mestnega vrveža in hrupa. Midva sva to idilo našla na Bišeckem vrhu. Leposlovne knjige na policah so zamenjali priročniki o tradicionalni kmečki arhitekturi, vinogradništvu itd. Teh nekaj trt je sicer zgolj poskus bolje razumeti tiste, ki se s tem resno ukvarjajo. Čar življenja iščeva v ustvarjanju. Sam cilj niti ni tako pomemben; bolj pomembna je pot do tja.

Bliža se čas dopustov. Kaj boš počela, kako si boš napolnila baterije?

Rada kolesariva. Časa ni veliko, zato počneva to bolj intenzivno. Vsaj dvakrat tedensko si izbereva kakšen haloški »gorski« cilj (Janški vrh, Bolfenk itd.) in pustiva tam ves stres in skrbi. Pot navzdol je nato lažja, tako in drugače.

Poleti bomo nekaj dni preživel v majhnem zalivu ob hrvaškem morju. Ravno dovolj, da si po prihodu domov rečeš: doma je najlepše. x

REACH, nova zakonodaja na področju kemikalij v EU

DR. MARKO HOMŠAK
FOTO: DARKO FERLINC

V Evropski uniji je bila lani sprejeta uredba REACH za varnejšo uporabo kemikalij. Kaj je REACH? REACH je kratica za registracijo, evalvacijo in avtorizacijo (odobritev) kemikalij (chemicals). Uredba REACH pomeni enega izmed največjih posegov na področju za ravnanje s kemikalijami in obsega več kot 1000 strani. Veljati je začela 1. 7. 2007 in opredeljuje ravnanje s kemikalijami na ravni celotne EU, vzpostavlja boljši pregled nad varnim ravnanjem s kemikalijami in zmanjšuje tveganja, ki jih kemikalije

prinašajo za zdravje ljudi in okolje. Uredba REACH se nanaša na vse kemikalije in izdelke, ki se pojavljajo v delovnih in tehnoloških procesih. Proizvajalci in uvozniki katerekoli kemikalije, ki jo proizvajajo zunaj države EU ali jo uvažajo v EU v količini ene tone ali več na leto, bodo morali opraviti predregistracijo oziroma kasneje registracijo te kemikalije, da jo bodo lahko še naprej proizvajali ali uvažali.

Uredba REACH določa, da proizvajalci, uvozniki in drugi udeleženci v

Dr. Marko Homšak

dobavni verigi (od distributerjev do poklicnih uporabnikov) zagotovijo podatke o lastnostih kemikalij in načinih zmanjšanja tveganja pri njihovi uporabi, uporabnikom pa prinaša ustrezne informacije o varnosti uporabe in morebitnih škodljivih vplivih.

Temeljni cilji uredbe REACH so:

- izboljšati raven varovanja zdravja ljudi,
- izboljšati raven varovanja okolja,
- spodbujati inovativnost in trajnostno delovanje kemijske industrije.

Eden izmed ključnih namenov je, da kemikalije, ki pomenijo večje tveganje za zdravje ljudi in okolje, postopoma nadomestijo varnejše kemikalije in tehnološki procesi. Z izrazom kemikalija označujemo snovi v različnih pojavnih oblikah. To niso samo tiste snovi, ki se uporabljajo npr. v našem laboratoriju, temveč se izraz nanaša tudi na pripravke, v katerih so kemikalije le ena izmed sestavin. Dve značilni pojavni obliki kemikalij sta:

1. čista snov (snov kot taka) in
2. pripravek, ki je mešanica dveh ali več snovi (npr. barve, laki, čistilna sredstva).

Kemikalije lahko vsebujejo tudi različni izdelki, npr. smuči, avtomobilske gume, tekstil, pohištvo, gospodinjski aparati.

Uredba REACH se ne nanaša samo na kemijsko industrijo, temveč na vse udeležence v dobavni verigi: proizvajalce, uvoznike, distributerje, druge poklicne uporabnike, kot so podjetja in obrtniki (npr. kemične čistilnice, avtoličarske delavnice ipd.) ter izdelovalce izdelkov (npr. deli za avtomobil-

sko industrijo, proizvajalci bele tehnike, proizvajalci pohištva, izdelovalci plastičnih izdelkov itd.).

Kakšna je torej vloga Taluma v zvezi z novo uredbo REACH? Družba Talum se je že zelo zgodaj vključila v aktivnosti, ki so povezane z uredbo REACH, in to s podpisom pogodbe Konzorcija REACH pri Evropskem aluminijem združenju (EAA) leta 2004, od katerega pričakuje ustrezne informacije glede varne uporabe aluminija v vseh pojavnih oblikah. Za izpeljavo aktivnosti v Talumu je bil oblikovan poseben sklep na Odboru za ravnanje z okoljem ter varnost in zdravje pri delu. Ker smo proizvajalec in uvoznik najmanj ene tone neke kemikalije (npr. aluminija in aluminijske zlitine, glinice, AlF_3 , silicija itd.) na leto, bomo začeli postopek predregistracije od 1. 6. 2008 do 1. 12. 2008, kar je osnovni pogoj, da imamo pravico do predhodnega obdobja za registracijo. Registracijo bomo morali izvesti s predložitvijo registracijskega dosjeja pri Evropski agenciji za kemikalije (ECHA), ki je odgovorna za centralizirano usklajevanje in izvajanje uredbe REACH na evropski ravni. Pri nas v Sloveniji nadzira izvajanje uredbe Urad RS za kemikalije pri Ministrstvu za zdravje. Če snovi ne bodo registrirane, jih ni mogoče proizvajati ali uvažati. Pravočasna priprava na zahteve in obveznosti torej omogoča nemoteno izvajanje dejavnosti. Ocenjujemo, da bo družba Talum izpolnila vse zahteve in obveznosti v zvezi s tem, saj so aktivnosti, ki jih večinoma izvajajo Nabava, Marketing in Služba za informatiko, v polnem teku. **x**

Predstavitev DE Ulitki v tujini

Vesna Masten med predstavitvijo

VESNA MASTEN
FOTO: DEJAN LORBER

Aprila in maja smo delavci iz DE Ulitki aktivno sodelovali na dveh mednarodnih sejmih. Prvi sejem, ki sva ga z Dejanom Lorberjem obiskala med 9. in 12. aprilom, je bil v Italiji, v mestecu Montichiari blizu Brescie, imenovan METEF (International Aluminium Exhibition). Drugi sejem je bil v Stuttgartu v Nemčiji, imenovan European Automotive Components EXPO 08.

Za METEF smo se odločili na podlagi povabila italijanskega združenja Assometa, ki je letos prvič organiziralo stojnico, na kateri so se predstavljala podjetja iz držav, ki tam še niso razstavljala. Razstavniki Assometa na sejmu je bil na površini približno 120 m². Prostor smo skupaj s povabljenimi slovensko delegacijo delili še s podjetji in predstavniki združenj in grozdov iz Grčije, Romunije, s Poljske, iz Albanije, Srbije, Črne gore, s Češke, Madžarske, Hrvaške, iz Maroka ter Ukrajine. Skupno nas je bilo prijavljenih 159 delegatov. Pri navezovanju stikov nam je pomagalo predstaviš-

Z leve: Martin Debeljak, Lara Černetič, mag. Dejan Lorber, Vesna Masten, Rok Oplet

tvo slovenskega gospodarstva Japti, ki je bilo prisotno ves čas sejma in nam na razpolago. Na tem mestu se moramo zahvaliti predstavnikoma Japtija iz Milana Lari Černetič in Roku Opletu, ki sta poskrbela za organizacijo in dobro vzdušje, predvsem pa za uvodno besedo o Sloveniji in slovenskem gospodarstvu, o katerem je govoril tudi dr. Martin Debeljak, predstavnik Gospodarske zbornice. V četrtek, 10. aprila, smo kot edino slovensko podjetje predstavili tudi Talum. Sejem smo zapustili z dobrimi vtisi in tudi z idejami za naš drugi sejem v Stuttgartu.

Na sejem v Stuttgartu, ki je potekal med 6. in 8. majem, nas je povabil GIZ ACS – slovenski avtomobilski grozd. Za ta sejem smo se v DE Ulitki dogovarjali za pripravo naše stojnice, čeprav smo jo delili z GIZ ACS-om in ETI-jem iz Izlaka. V ta namen smo v Talumu med delovnimi enotami »zahvalili rokave« in začeli uresničevati ideje o podobi stojnice. Tako smo po nabavi novega LCD-ja sodelovali z DE

Vzdrževanje, ki nam je pomagala pri izdelavi stojala. Z Darkom Ferlincem smo pripravili plakate, s sodelavci smo izdelali podstavek iz ulitkov, v Revitalu so poskrbeli za cvetlični vložek ter v Vitalu za pogostitev na stojnici. Vse to je pokazalo, da Talum deluje kot celota, in v času priprav nisem imela občutka, da bi bili iz različnih delovnih enot. Hvala vsem, ki ste pomagali pri uresnitvi sejemskega projekta. Sejma se je tokrat udeležila nekoliko večja ekipa iz Taluma. Poleg mene in Dejana Lorberja, ki sva na pot krenila nekoliko prej zaradi priprave stojnice, so se sejma udeležili tudi Miran Purg, Helga Lenart, Brane Kožuh in Robert Merlak.

Organizacijsko je bil sejem na visoki ravni, za kar gre zahvala Dušanu Bušenu iz GIZ ACS-a. Namen je bil dosežen. Menim, da smo Talum solidno predstavili in obenem pridobili nekaj novih izkušenj ter poznanstev iz stroke, v kateri delujemo.x

Predstavitev novih tehnologij v livarnah

Na konferenci

MATEJ ERNECL
FOTO: MATEJ ERNECL

Pyrotek, eden izmed vodilnih proizvajalcev pomožnih livarskih materialov, prireja vsaka tri leta delavnico, na kateri s pomočjo prijateljskih podjetij predstavi razvoj pomožnih materialov in tehnologij, ki večplastno vplivajo na delo v livarnah, predvsem na stroške, varnost in kakovost.

Letošnje, že četrto srečanje je z naslovom *International Metal Quality Workshop* potekalo med 20. in 23. majem v Istanbulu v Turčiji. Udeležilo se ga je 320 delegatov, ki smo prišli iz 42 držav, kar samo po sebi govori o koristnosti delavnic za aluminijско industrijo. Poleg domačinov so prevladovali delegati iz novih aluminij-skih velesil (Združeni arabski emirati, Bahrajn, Rusija), kjer dnevno povečujejo proizvodnjo nam poznanih proizvodov, kot so drogovi, livarske zlitine, brame in široki trak. Postavlja se vprašanje: kaj še preostane majhnim, kakor je Talum? Odgovor je v Talumu znan: tržne niše, višja stopnja predelave in uporaba odpadnega aluminija.

Konferenca poteka v obliki plenarnih predavanj in delavnic, kjer udeleženci dobijo tudi najkoristnejše informacije. Na delavnicah vsi pazijo, da ne povedo preveč, zato so nakazane le poti do rešitev, do katerih pa se moraš dokopati sam, saj se dandanes vsi zavedajo, da je oprema dostopna vsem, uspešnost procesa (rentabilnost) pa je odvisna od znanja, a tega seveda vsi skrivamo pred konkurenco. Kljub temu sem izvedel več koristnih informacij s področja širokega traku (vrste bizet, izdelava bizet, grafitni sistem, vplivi na bombažo širokega traku, mesta doziranja modifikacijske žice, vpliv plinovitosti taline na površino traku, SMT-pečka za dogrevanje taline pred banjico ...).

Tudi premaz borov nitrid, ki ga v livarnah uporabljamo za zaščito žlebov in keramičnih segmentov, mi je sedaj bolj razumljiv. Z ustreznim borovim nitridom bomo dosegli boljšo zaščito grafitnih delov (zajemalke, rotorji) in jeklenih orodij.

Pretrajljivo je bilo predavanje o namenskih zaščitnih premazih livnih jam, ki so bili razviti v zadnjih desetih letih in katerih namen je preprečiti eksplozije aluminija v jami, polni vode. Takšen premaz smo v livarni gnetnih zlitin uporabili v letošnjem letu. V zadnjih dvajsetih letih so bile v svetu tri močne eksplozije aluminija v livnih jamah, ki so skupaj terjale kar dvajset človeških življenj. Eksplozije so bile tako močne, da so podirale celo zunanje stene objektov. Za primerjavo naj povem, da je eksplozivna moč 3 kg tekočega aluminija v vodi enaka eksplozivni moči 1 kg TNT-ja.

In kaj je še novega? Novi so materiali za razdelilne žlebove (drogovi), ki pa so še v fazi končnega testiranja, razvili so nov ognjevdržni material RFM, za katerega iščejo še širša področja uporabe; pri nas bi ga lahko uporabili namesto grafitnih zajemalk, s katerimi vzorčimo talino.

Na enem izmed predavanj smo kot testna referenca bili omenjeni tudi mi, saj smo pred leti skupaj s Pyrotekom (EMP) opravljali teste zniževanja natrija in kalcija s pomočjo soli Promag v jašku EMP-črpalke.

Na delavnicah so se predstavili znani proizvajalci opreme, kot so Wagstaff, Properzi, Mechaterm, Bruno Presezzi in LSM.

In še nekaj besed o Istanbulu. Zvečer smo si ogledali nekaj glavnih turističnih zanimivosti tisočletnega mesta, kjer se še dandanes prepleta vpliv Evrope in Orienta. Morda me je še najbolj presenetil glavni korzo, kjer srečaš manj žensk, tako rekoč nič, s tradicionalnimi muslimanskimi pokrivali kakor v Nemčiji ali kakšni drugi »gastarbajterski« državi. Vsekakor pa je Istanbul mesto prometnega kaosa, kjer peš večkrat prideš hitreje na cilj kakor z avtom. Šoferjem bi lahko podelili zlato značko za filigransko natančnost pri obvladovanju svojega jeklenega konjička na cestah, kjer veljajo nam nerazumljiva pravila.x

Svet ni vedel, da je pristal v pesmi

ALENKA SLAVINEC
FOTO: ALENKA SLAVINEC

Svet ni vedel, da je pristal v pesmi je naslov umetniškega dokumentarnega filma o **Stojanu Kerblerju**, ki je posvečen umetnikovi skorajšnji sedemdesetletnici. Režija filma je bila zaupana priznani in cenjeni režiserki dokumentarnih filmov **Jasni Hribernik**, **Rado Likon** je direktor fotografije, **Tomaž Letnar** pa scenarist. Direktorica filma je **Alenka Slavinec**.

Kakovostna ekipa in snemanje z najboljšo tehniko sta zagotovilo, da je RTV Slovenija potrdila predvajanje filma kot dokumentarec meseca. Snemanje se je začelo februarja 2008 in poteka v vseh letnih časih na Ptuj, v Kidričevem, na Ptujski Gori, v Halozah. V Talumu bo ekipa snemala 14. avgusta, na Ptujski Gori pa 15. avgusta 2008.

Premiera filma bo v prenovljenem hotelu Mitra 20. novembra 2008.

Film bomo prijavi tudi na mednarodne festivale. K sodelovanju so povabljeni vse haloške občine, ki jim bo s tem zagotovljeno neomejeno predvajanje filma v kulturne in promocijske namene, predvsem ob kulturnih dnevih na osnovnih šolah.

Doslej so film podprli: Talum, d. d.; GH Holding, d. d.; Hosting, d. o. o.; Elektro Maribor, d. d.; MO Ptuj; občina Majšperk; občina Kidričevo; Adria Airways, d. d.; Intera, d. o. o.; Komunala Ptuj, d. d.; Čisto mesto, d. d.; Cestno podjetje Ptuj, d. d.; Pošta Slovenije, d. d.; Nova KBM, d. d.; Slovenske železnice, d. d.; Tenzor, d. o. o.; Elektro Senčar, d. o. o.; Goja, d. o. o.; Optika Clarus, d. o. o.; Hotel Primus; Štajer les, d. o. o.; od medijev pa Najdi.si; Večer, d. d.; The Slovenia Times; Radio Si; Rotary club Ptuj; Lions club Ptuj in drugi.x

Na snemanju filma

IZOBRAŽEVANJE

Vloga tajnice in poslovnega sekretarja postaja vse kompleksnejša

DANICA HRNČIČ

Slovenske tajnice in poslovni sekretarji smo se konec maja zbrali v Portorožu na 16. tradicionalnem kongresu tajnic in poslovnih sekretarjev, ki je potekal v Kongresnem centru GH Bernardin. Tudi letos se nas je zbralo veliko, kar okrog 650. Organizator Planet GV je pripravil zelo strokoven program z zanimivimi temami, ki so povezane s tajniškim delom in izboljšanjem veščin oziroma z aktualnimi

vsebinami, ki oblikujejo tajniško stroko.

Družile smo se na številnih predavanjih in praktično naravnanih delavnicah, povezanih z našim delom. Zvedele smo, kakšna je naša naloga glede internega komuniciranja in internega mreženja, seznanile smo se z aktualnimi vprašanji novele zakona o delovnih razmerjih, kako upravljati življenjsko energijo za premagovanje sindroma izgorelosti na delovnem mestu, kako

Z leve: Marija, Dragica, Marija, Marija, Ivanka, Danica

izboljšati odnose z nadrejenimi, spoznale smo nova pravila protokola ... Sodelovale smo v različnih izbirnih sekcijah, denimo na temo preprečevanja konfliktov, upravljanja časa in premagovanja najpogostejših zadreg pri sestavljanju poslovnih dopisov.

V sklopu kongresa je potekal tudi izbor tajnice leta. Letošnja tajnica leta je Betka Štefanič, ki je zmagala na strokovnem testiranju znanja z različnih področij, ki je potekalo marca.

Poleg Štefaničeve, ki je na testiranju dosegla največ točk od vseh tekmovalk, sta bili finalistki še Vildana Kralj in Renata Muže. Organizatorji tekmovanja so podelili tudi 21 priznanj preizkušena tajnica 2008.x

Ob skodelici kave

ALEKSANDRA JELUŠIČ
FOTO: ALEKSANDRA JELUŠIČ

Naj bo kratka ali dolga, sladka, grenka, črna, bela, smetanasta, vse je samo kava. Kot je življenje samo življenje. Človek je tisti, ki je lahko drugačen, ker zmore z razumom in voljo spremeniti dež v sonce.

Še eno deževno popoldne, si rečem in glasno zavzdihnem, kot da bi z mene padlo vse breme pretežkega vremena. Stojim ob oknu s skodelico vroče kave in zrem vanj, kot bi bilo nekaj posebnega, edinstvenega. Pa je samo navadno okno ... A danes je to okno zame posebno, ker opazujem kapljice, kako počasi in vztrajno podlegajo težnosti, ki jih sili navzdol, dokler na koncu ne izginejo sredi ničesar. Kot današnji dan, vse drsi nekam navzdol, vključno z mojim razpoloženjem ...

Potem naslonim svoj nos na steklo in dahnem vanj, da se nanj nariše zamegljen oblak sape. To sem vedno rada počela. Potem je majhen prst narisal

sonček sredi okna in počutila sem se veliko bolje. In tudi danes ima ta sonček zame magičen učinek, saj me ne hote prisili k razmišljanju o tem, kako prekleto nam je prav tega vremena.

Razmišljam, da je v naravi vse narejeno po sistemu bumeranga. Vedno dobiš točno tisto, kar si zaslužiš, pa naj ima ta stvar pozitiven ali negativen predznak. Že stari ljudje so poznali modrost, da nikoli drugemu ne želi ali stori tega, česar sam ne želiš dobiti nazaj. In to po možnosti v podvojeni obliki. To prisrčno modrost bi lahko prenesla na odnos med naravo in človeštvom. Če se je začelo s kugo in kobilicami, nadaljevalo s poplavami in potresi – do kod se bo vse skupaj stopnjevalo? Kar spreleti me ob tej srhljivi misli. Pa saj nočem vedeti ... Potem se nasmehnem svoji navihani misli. Saj je pravkar nehalo deževati in zdi se mi tako, kot bi nebo slišalo moje godrnjanje, ki se po prstkih plazi naokoli ...

Pozdravljeno, sonce, in že sem zunaj med travami, drevesi in pod umitim nebom. V zraku je vlaga, kot da zemlja ne more v hipu požreti vsega tega razkošja kapljic. Kot bi izgubljenemu popotniku sredi puščave ponudil steklenico vode, ki je ne more izpiti na dušek. Osvobojeni oblaki se sprehodijo prek luž in opazujem njihovo puha-sto belino, ki se ogleduje v odsevu nenadnega sončka. Potem moj pogled

zmotijo male rdeče pošasti, kot jih imenujem. Povsod je polno rdečih polžev, ki se ravnodušno sprehajajo po sočni solati in se počutijo povsem domače. Pa naj še kdo reče, da se danes splača imeti vrt! Saj ti nič ne ostane! Če ti ne zagode suša, ga moraš deliti z malimi rdečimi pošastmi. V mislih si rišem godrnjave ljudi, ki v plastične vrečke nabirajo rdeče polže in se jezijo ali pa kot terminatorji, oboroženi z vsemi možnimi pesticidi, skačejo po svojih vrtovih in se gredo »pesticidno« vojno z namišljenimi sovražniki. Pa saj ta drobna bitja niso kriva, da so naši vrtovi njihovi rajski parki. To je samo njihov način preživetja. Kriv je človeški napuh. Kaj je narobe z nami? Narava nas je udarila po naših prevzetnih glavah, mi pa še kar gledamo okoli sebe, kaj le bi to lahko bilo. Sedimo ob oknih in se jezimo na vreme, jezimo se na rdeče pošasti, bežimo pred poplavami, pred potresi ... in še kar upamo, da bo bolje, ne da bi na tem svetu kaj spremenili. Tolažimo se, da je krivo človeštvo. Kdo sem potem jaz, kdo si ti, ki to bereš? Sva morda polža? Vprašanje brez odgovora nemo obvisi v zraku. Nebo, trave in oblaki poznajo odgovor. Vse kaže, da bo ponovno deževalo. Narava odgovarja na naša vprašanja. Mi pa kar nemo štejejo kapljice na oknih in si rišemo sonce ... X

Zbiralec

DARKO FERLINC
FOTO: DARKO FERLINC

Darko Kozoderc se je zaposlil v Talumu leta 1993 v danes že ugasnjeni hali B. Od leta 2002 dela v elektralizni hali C.

kar zajetno število kovancev in bankovcev.

V njegovem stanovanju sva sedla za mizo, na kateri so bili pripravljene albumi, etuiji in druge oblike pakiranja različnih kovancev. Začela sva z zbirko evrskih kovancev. Album je prirejen obliki kovancev in urejen po državah. Nato so sledili drugi albumi. Zdelo se mi je – čeprav sam pravi, da mu v zbirki ni noben kovanec posebej pri srcu –, da je zelo ponosen na zbirko denarja Kraljevine SHS, ki jo je zbral v celoti. Kmalu bo kompletna tudi zbirka avstro-ogrskega denarja. Fascinirajo srebrniki Marije Terezije. Iz te zbirke najbolj ceni originalni (torej prvokovani) srebrnik, talar iz leta 1780. Kovanega in drugega denarja je po svetu veliko, zato sam zbira denar, ki je bil v obtoku na slovenskih tleh. In tudi tega ni malo, saj so po naših tleh nekoč pohajali Nemci, Avstrijci, Madžari, Italijani in pred njimi Rimljani, tudi Napoleon se je potikal po naših krajih. In vsak od teh je imel svoj denar.

Darko se je z numizmatiko začel ukvarjati, ko je Evropa dobila novo denarno valuto, evro. Od tod tudi zbirka, ki mi jo je najprej pokazal. Vsem numizmatikom pa se zatakne pri nabavi zbirke Monaka, San Marina in predvsem Vatikana. A o tem kasneje.

Vedno ko pri kakem šanku plačam pivo in mi potem natakarica vrne evrski »drobiž«, pogledam slikico na kovanecu, ker se mi to zdi zelo zanimivo. Preden je Slovenija vstopila v evrsko območje, sem kupil nekaj kompletov slovenskih kovancev. Mogoče bom nekega dne zbral tudi kovance vseh držav, ki kot plačilno sredstvo uporabljajo evro.

Numizmatika je zbiranje kovanega in papirnatega denarja, v zadnjem času pa tudi plastičnega. Govorim seveda o različnih karticah, s katerimi plačujemo različne račune. Pogovarjali se bomo z našim delavcem Darkom Kozodercem iz Apač, ki ima v svoji zbirki

Zgodovina denarja

Kovina se je kot menjalno sredstvo pojavila že v prvi polovici 1. tisočletja pr. n. š. Kovino je bilo pač lažje shranjevati kot blago, npr. žito, sol ali živino. V 7. stoletju pr. n. š. so trgovci iz maloazijskih primorskih mest uporabljali kot plačilno sredstvo zlate kepice. Lidijski kralj Aliat (610–660 pr. n. š.) je koval denar iz elektrona, naravne zlitine srebra in zlata. Nato so denar kovali iz zlata, bakra, brona ... Okoli leta 300 pr. n. š. so v srednji Italiji izdelovali bakreni ulitek s podobo bika v vrednosti enega goveda.

Tudi v rimskem cesarstvu so bili rimski kovanci najpomembnejše plačilno sredstvo. Kovanje denarja je bilo izključno v domeni cesarja, zato so bili

težkih in malovrednih kovancev raje prenašali potrdila o deponiranem denarju. Podobno se je dogajalo tudi v Evropi, ko so krožila potrdila, zadolžnice in denarna nakazila.

Prve novodobne bankovce, ki naj bi jih izdala banka in bi bili pod nadzorom parlamenta, torej države, je izdala stockholmska banka leta 1661. Vzrok za to je bilo pomanjkanje srebrnikov. Sledile so ji angleška in škotska banka ob koncu 17. stoletja, leta 1716 francoska Kraljeva banka, leta 1762 Dunajska mestna banka in druge. Svoje prve bankovce v vrednosti 10 in 20 guldnov so na Dunaju izdali leta 1759.

In tako gre vse do danes. Načinov plačevanja je veliko, spomnimo se

novci opremljeni z njegovo podobo. Zaradi varnosti prenosa denarja in s tem povezanega manjšega tveganja je že v 2. st. pr. n. š. v Egiptu obstajala mreža manjših bank s centralo v Aleksandriji, ki denarja niso samo menjavale, ampak so ga tudi nalagale, posojale za obresti in brezgotovinsko poslovale z meničnimi pismi.

Okoli leta 1000 je v Zahodni in Srednji Evropi prevladoval denarni sistem, ki so ga uvedli Karolingi (v času vladanja Karla Velikega). Ti so določili prve standarde za kovanje novcev. Iz enega funta (približno 400 g) srebra naj bi skovali 240 pfenigov. V različnih delih Evrope in sveta so kovali različne kovance, seveda tudi z različnimi imeni: imeli so dukate, florinte, groše, goldinarje, krajcarje, krone ... Prvi papirnati denar so uporabljali že Kitajci v 10. stoletju, ki so namesto

recimo plačevanja s čeki. Danes se pretežno uporablja plastični denar, torej kartice, čeprav pri plačevanju »runde« v kaki gostilni tega po navadi ne uporabljamo.

»Predmet zbiranja in zbiranje samo nam morata biti predvsem v veselje.«

Darko v svoji zbirki hrani tudi novce starega Rima. Kar lepo število se jih je že nabralo. Med njimi so bojda tudi trije, starejši od Kristusa, ki torej segajo v obdobje pred našim štetjem.

Darko pravi, da pri zbiranju velja le eno pravilo, ki pa je zelo pomembno: predmet zbiranja in zbiranje samo nam morata biti predvsem v veselje. Darko poleg denarja zbira tudi druge starine. Trditev, da je kovanec ali bankovec vrednejši, če je starejši, ne drži. Na vrednost vpliva več dejavnikov: ohranjenost, redkost in iskanost primerka. Če pa že govorimo o vrednostih, pa načeloma velja, da je primerek vreden le toliko, kolikor je nekdo zanj pripravljen plačati, nič več in nič manj, ne oziraje se na ceno, ki jo nekdo zahteva.

najvažnejši zlatnik (aureus). V začetku 3. st. so začeli izdelovati srebrnike, imenovane antoninijani (antoninianus), ki pa so zaradi slabše kovine že bili podvrženi inflaciji.

Kovanci so se uporabljali vso zgodovino denarništva. Na področju Slovenije so arheologi našli predvsem rimski denar in manj bizantinskega, najdenih pa je bilo nekaj zlatnikov in srebrnikov Vzhodnih Gotov in Langobardov. V srednjem veku je bila najpomembnejša kovnica v koroških Brežah (nemško Friesach), saj so breške pfenige uporabljali tudi na Hrvaškem, Ogrskem, v Gradcu in na Dunaju. V prvi polovici 16. st. so tudi celjski grofje smeli kovati svoje pfenige. Znan je pfenig Hermana II.

Slovenije je dala v obtok vrednostne bone od 1 do 1.000 tolarjev, leta 1992 pa še za 5.000 tolarjev. Septembra 1992 so bili izdani prvi bankovci Republike Slovenije v vrednosti 100, 500 in 1.000 tolarjev, pozneje pa, kot vemo, še za 5.000 in 10.000 tolarjev. Ta naš prvi in zelo lep denar je oblikoval Miljenko Licul, ki je kasneje oblikoval tudi slovenske evrske kovance. Tolarske kovance je oblikoval kipar Janez Boljka.

Leto 2007 je prineslo v Slovenijo novo valuto, evro. Medtem ko so bankovci enaki po vsej Evropi, se kovanci razlikujejo po državah. Slovenski menda spadajo med najlepše.

Kot zanimivost naj zapišem, da je evropska skupnost dovolila uporabo

»Če pa že govorimo o vrednostih, pa načeloma velja, da je primerek vreden le toliko, kolikor je nekdo zanj pripravljen plačati...«

Pri tem konjičku je potrebnih veliko ur dela. Urejanja, iskanja, menjavanja, potrpežljivosti ...

Pa tudi precej denarja se potroši za nakupe.

Denar na naših tleh

Na ozemlju današnje Slovenije se je denar prvič pojavil sredi 2. st. pr. n. š. Takrat so začeli trgovci iz Italije trgovati z domačimi keltskimi plemeni. Pomembno trgovsko središče je bilo na območju Celja. Noriški Kelti so po rednem trgovanju z rimskim denarjem tudi sami začeli izdelovati – kovati – svoje novce. To je bilo v 1. st. pr. n. š. Seveda je najpomembnejši ostajal rimski denar. Ko so Rimljani leta 15 pr. n. š. priključili ozemlje noriškega kraljestva Rimu, so noriški Kelti izgubili pravico kovanja denarja. V prvih dveh stoletjih n. š. je bil v Rimu

Celjskega iz leta 1456. Denarne zadeve sploh pa je na naših tleh več ali manj urejala Avstro-Ogrska. Leta 1923 je uradna valuta kraljevine SHS postal dinar. Že med II. svetovni vojno, natančneje 12. 3. 1944, je bil ustanovljen Denarni zavod Slovenije, osrednji partizanski finančni zavod. Predstavljal je edinstveni primer v okupirani Evropi. Po vojni se je začel uporabljati dinar Demokratične federativne Jugoslavije. Deset predvojnih dinarjev je veljalo en dinar DFJ. Leta 1966 se je zgodila denarna reforma, ko smo stari dinar v razmerju 1 proti 100 zamenjali za novega. Zadnja leta skupne države Jugoslavije so prinesla rekordno inflacijo. Banka Jugoslavije je tiskala bankovce za 2.000.000 din.

V samostojni Sloveniji

Osmega oktobra 1991 smo v samostojni Sloveniji dobili tolar. Banka

evra tudi državam Vatikan, Monako in San Marino, čeprav niso članice Evropske unije. Kovance prodajajo numizmatikom, zbirateljem. Vatikan skoraj vsako leto izda kako serijo kovancev s portreti Janeza Pavla II. ali Benedikta XVI. in še kakšnimi. Prva izdaja vatikanskih kovancev s portretom Janeza Pavla II. iz leta 2002 v nominalni vrednosti 3,88 evra velja 540 evrov, druge vrednosti pa se gibljejo med 70 in 300 evri. Lepa gesta Evrope. Vatikanu je seveda treba pomagati, saj drugače bi reveži lahko še obubožali.

Danes smo pisali o lepi in dobri plati denarja. O tem, da je denar sveta vladar in kako pokvari človeka, pa mogoče kdaj drugič.x

Vatikanski kovanec za 50 centov iz leta 2005

Najboljše fotografije tega meseca

Kačji pastir. Foto: Franjo Mihelač.

Madeira. Foto: Vlado Predikaka.

Slap Šumik. Foto: Marjan Rebernišek.

Narcise na Golici. Foto: Stanko Jus.

Triglav. Foto: Stanko Jus.

Madeira, plavajoči vrt Atlantika

ANTONIJA KRAJNC

Nemčije, Francije, Italije in od drugod) se je naselilo na otoku in naredilo iz Madeire to, kar je danes. V zadnjih tridesetih letih se je gospodarstvo naglo razvijalo, na novo je bila zgrajena celotna infrastruktura.

Nastanek otoka sega v daljno preteklost, v čas pred 20 milijoni let, ko so Atlantik neprenehoma pretresali izbruhi vulkanov. Lava se je nalagala in nalagala, prebila morsk gladino in ustvarila prelepi otok Madeiro. Vulkanski izbruhi so se umirili in ponehali pred približno 1,7 milijona let. Danes je vulkan ugasnjen, otok je dejansko vrh vulkanskega hriba, ki sega približno 5.000 metrov nad morsko dno. Nad morsk gladino je približno dve petini otoka, njegova površina je 728 km², največja dolžina 58 km in največja širina 23 km.

Na otoku živi približno 250.000 ljudi, od tega jih približno polovica živi v glavnem mestu Funchalu. Preostali živijo v drugih manjših mestih, skladno razporejenih po otoku.

Klima na Madeiri je pod močnim vplivom zalivskega toka, ki poskrbi za mile zime in zmerne poletne temperature. Na Madeiri so temperaturne razlike majhne, od 17 °C pozimi do 25 °C poleti. Dnevne in nočne temperature so tudi brez nihanj. Takšna klima z obilo padavin, plodno vulkansko zemljo in obiljem pitne vode omogoča nenavaden razcvet narave. Številni slapovi se spuščajo po hribovitem območju in podarjajo svežino in moč raznovrstnim rastlinam. Veliko je avhtonih rastlin, veliko je tudi takšnih, ki jih drugje na svetu ni več, tu pa so se ohranile. Pomorščaki so na otok prinašali različne rastline in drevesa, ta

pa so tu našla svoj pravi dom in se ohranila do današnjih dni.

Madeira ima še eno ime: plavajoči vrt. Otok se lahko pohvali z brezplačno avtocesto in številnimi tuneli. Ob urejenih, čeprav strmih in ovinkastih prometnicah lahko vidimo cvetoče bele in modre hortenzije, pisane fuksije, bele kale, rumene in rdeče kapucinke, kamelije, velikanske fikuse, lovorove gozdove, nasade bananovca ... Očarala so me cvetoča drevesa vseh barv, posebej modro cvetoča *Jacaranda*. Hiše so skladno umeščene v naravo, terasasta polja so skrbno obdelana in ograjena z ročno izdelanimi ograjami iz vulkanskih kamnov.

Osrednji del Madeire je hribovit, zeleno obraščeni hribi se strmo spuščajo proti morju in se na svoji poti objemajo, kot se je objemala ognjena lava pred milijoni let. Po celem otoku so speljani urejeni vodni kanali, ki jih otočani imenujejo *levade* in so namenjeni namakanju plodnih polj. Vsak kmet dobi natančno določen termin, v katerem lahko namaka svoja polja, lahko tudi sredi noči. *Levade* imajo še eno posebno značilnost: so čudovite sprehajalne poti. Redno in skrbno vzdrževani vodni kanali so obdani z cvetočimi rastlinami in redkimi drevesi.

Tržnica v Funchalu ponuja celo bogastvo tropskega in drugega sadja, obilje zelenjave in različnih živil, ki jih pridelajo na otoku. Način prehrane je podoben mediteranskemu, prednost imajo morski sadeži, zelenjava in sadje, ki v izobilju raste na otoku.

Madeira je znana po svojih dobrih vinih in ime otoka se pogosto enači z vini. Vina z Madeire so izredno cenje-

na in najdejo svoje mesto pri tistih, ki želijo uživati v izjemnih okusih odlične kapljice, pridelane v zdravem okolju in na prav poseben način.

V zgodovini je Madeira slovela po različnih izdelkih, v 15. stoletju so na primer pridelovali veliko žita, v 16. in 17. stoletju je bil cenjen sladkor, izdelan iz sladkornega trsa, v 18. stoletju so zasloveli s pridelavo vin. Temu se pridružujejo izjemno lepa ročna dela otočank, značilna po posebni obliki vezenja tkanin. Noben obiskovalec ne zapusti otoka, ne da bi kupil nekaj dragocenih izdelkov, ki jih še vedno izdelujejo nežne ženske roke.

Neverjetna čistoča, neokrnjena narava, obdelana terasasta polja, visoki hribi, nežni grički, cvetoče rastline in neskončnost Atlantika dajejo otoku samosvoj čar. Otočani naj bi imeli zelo pomemben cilj: biti samozadostni. V sodelovanju z naravo jim je uspelo ustvariti takšno sožitje, da se Madeira prišteva med najboljše turistične predele na svetu. Kriminala praktično ni. Kozmopolitski duh preveva tudi mladino, na ulicah Funchala in v lokalih se ob vsakem času lahko mirno sprehajamo po ročno izdelanih mozaikih iz vulkanskih kamenčkov v različnih vzorcih in uživamo v blagi klimi, brez vsiljivih zvokov komercialne glasbe. To ne pomeni, da ni poskrbljeno za ljubitelje nočnega življenja, to naj bi bilo pestro.

Veliko število tematskih muzejev, nenehnih svečanosti, svetovno znan silvestrski ognjemet in vse napisano odpira Madeiri pot do srca vseh, ki ta otok obiščejo. x

Sindikalni izlet na Kornate in slapove Krke

MILAN FAJT

FOTO: MILAN FAJT

V zgodnjih jutranjih urah v soboto, 17. maja, so se na železniški postaji na Ptuju začele zbirati množice razporeženih Talumovcev, ki so odhajali na sindikalni izlet. Pot nas je vodila prek mejnega prehoda Gruškovje, mimo Zagreba in Karlovca do Zadra. Med vožnjo z udobnimi avtobusi smo se nekajkrat ustavili in se okrepčali.

V Zadar smo prispeli točno ob dogovorjeni uri in se takoj vsi skupaj (na izletu nas je bilo 120) vkrcali na ladjo, ki nas je med Ugljanom in Pašmanom odpeljala proti zahodnemu delu arhipelaga Kornatov – Mali Proverski ter ob otoku Kutini (zanimivo ime izhaja iz latinščine in dobesedno pomeni verigo – catena), ki je bil pred tisočletji skupaj z otokom Kornat del Dugega otoka. V prazgodovini je bil to en sam otok, kar se še danes lepo vidi v smeri vzhod–zahod. V tem delu smo vstopili v nacionalni park, ki ga sestavlja 147 otokov.

Nadaljevali smo proti jugu do otoka Sestrica in v tem delu ujeli v objektivne svojih fotografskih kamer največji otok arhipelaga Kornat ter vzhodni del Dugega otoka s strmimi prepadnimi stenami, visokimi tudi do 149 metrov. Dugi otok in njegov zaliv Telaščica, ki je danes samostojna enota oziroma naravni park, sta bila končni cilj prvega dne našega križarjenja. Ogledali smo si prepadne stene in zanimivo slano jezero Mir. Verjetno so bili tudi pravi dalmatinski oslički del turistične atrakcije. S svojo simpatično vsiljivostjo so vsem privabili nasmeh na usta. V zalivu Telaščica so posneli tudi nekaj prizorov iz filma *Winnetou*. Domačinom so ostali v nepozabnem spominu skoki apaškega poglavarja (kaskader je bil Rajko Mitić) z vrha prepadnih sten.

Vrnitev v Zadar je spremljal močan jugo, ki pa nikakor ni pokvaril dal-

Arbiana

matinskega ribjega piknika, na katerem smo hrano zalili s plavcem.

V Zadru smo si na hitro ogledali znamenite morske orgle in se že malo utrujeni zapeljali proti Vodici, kjer nas je pričakal hotel Imperial z zelo razkošno in okusno samopostrežno večerjo in prepotrebni posteljami.

Drugo jutro, v nedeljo, smo po prav tako obilnem samopostrežnem zajtrku sedli v avtobuse in se zapeljali proti Šibeniku. Ogledali smo si najstarejše avtohtono hrvaško mesto na jadranski obali in njegove kulturnozgodovinske znamenitosti. Naselbina je nastala v 9. stoletju. V drugi polovici 11. stoletja se z imenom Šibenik prvič omenja v dokumentih kralja Krešimirja. Postal je tudi njegova prestolnica, zato ga pogosto imenujejo Krešimirjevo mesto. Ogledali smo si staro mestno jedro ter najpomembnejši kulturnozgodovinski spomenik Šibenika, katedralo sv. Jakova, ki sta jo projektirala dva velika arhitekta, Juraj Dalmatinac

in Nikola Firentinac, in ki je vpisana tudi v Unescov seznam kulturne dediščine.

Polni vtisov smo se nato odpravili proti nacionalnemu parku Krka in si ogledali slapove Skradinskega buka, ki predstavlja najdaljši niz slapov z višinsko razliko več kot 400 metrov. Po ogledu muzeja in okrepčilu smo spet sedli v avtobuse in se odpeljali proti domu.

Upam, da smo vsi udeleženci preživeli dva nepozabna dneva, ki sta nam napolnila baterije za nadaljnje delo.

Na koncu bi se rad zahvalil Turistični agenciji Sonček s Ptuja za organizacijo, agenciji Ikar iz Maribora za vodenje in prevoz ter nenazadnje Upravi Taluma za izdatno pomoč, brez katere opisanega potepanja ne bi bilo.

»Konec dober, vse dobro,« pravi stara modrost in upam, da se ji pridružujemo vsi udeleženci z željo, da bi tudi v prihodnje odhajali na podobne izlete. **X**

»Moj galebe«

Pomerili so se šahisti Taluma in Perutnine

MILAN FAJT

FOTO: SILVO ZAJC

Udeleženci tekmovanja

Po uspešnem prebujanju šahovske sekcije, za katero ima največ zaslug naš sodelavec iz DE Livarske zlitine Silvo Zajc, je bil v petek, 23. junija 2008, velik šahovski piknik. Silvo je tokrat za prizorišče izbral zelo lepo urejen Športni park v Apačah, kjer so imeli igralci odlične razmere za šahovski turnir, pa tudi za zabavo je bil ambient več kot primeren.

Da bi organizator popestril druženje, je povabil sindikalno šahovsko ekipo Perutnine Ptuj, s katero so se naši fantje pomerili v sistemu igranja dveh krogov po 15 minut na igralca in – ne boste verjeli! – po odigranih vseh igrah je bil rezultat neodločen 10 : 10. V posebno čast mi je povedati, da sta se šahovskega piknika udeležila tudi Janko Bohak s Ptuja, ki je priznan mednarodni šahovski sodnik, in Martin Majcenovič, naš nekdanji sodelavec, sedaj upokojenec in v šahovskih krogih poznan kot velik ljubitelj te modre igre. Seveda jima gre za obisk in za izkazano pozornost prav lepa hvala.

Na koncu velja zahvala tudi organizatorju tega lepega šahovskega druženja Silvu Zajcu, Upravi družbe Talum in Konferenci sindikatov SKEI, brez katerih bi bilo precej težje izpeljati to družabno-športno prireditev.

Da bi bilo druženje ob podobnih priložnostih še bogatejše, vabijo sedanjí člani šahovske sekcije pri Konferenci sindikatov SKEI vse zainteresirane, da se jim pridružijo. Šahisti se srečujejo vsak drugi ponedeljek v mesecu ob 15. uri v prostorih restavracije Pan v Kidričevem. Vabljenilx

Kolesarski maraton Podlehnik 2008

MILAN FAJT

FOTO: NUŠA MILOŠIČ

Kolesarsko društvo Podlehnik vodi naš sodelavec iz Revitala Mirko Milošič, ki je tudi odgovorni organizator maratona. Maraton je letos potekal v lepem vremenu, društvo pa se je potrudilo in nam pripravilo nepozabno srečanje.

Po prevoženem malem ali velikem maratonu so nam organizatorji postregli z odličnim golažem in pijačo po želji, vsak udeleženeec, ki je prevozil progo, pa je prejel še majico in kolajno. Ekipa Taluma je na koncu prejela pokal za najštevilčnejšo ekipo.

Za nepozaben dan se kolesarji zahvaljujemo organizatorjem maratona, zlasti Mirku Milošiču, Športno-rekreativnemu društvu Metulj, Upravi Taluma in Konferenci sindikatov SKEI Kidričevo.x

Sodelovanje med Upravo Taluma, Športno-rekreativnim društvom Metulj in Konferenco sindikatov SKEI Kidričevo je postavilo temelje za novo tradicionalno srečanje ljubiteljev kolesarjenja, Podlehniški maraton, ki je letos slavil 10. obletnico. Tako smo se Talumovi kolesarji množično udeležili lepega druženja v hribovitih Halozah.

Udeleženci maratona

Kolesarska pot spomina

SLAVKO KRAJNC
FOTO: SLAVKO KRAJNC

Leto se preveša v čas najbolj aktivnega kolesarjenja in sodelovanja na različnih prireditvah (maratoni, skupinske vožnje). Za kolesarjenje so potrebne priprave celo sezono. Navadno začnemo kolesariti spomladi, na začetku sezone. Vse, kar smo počeli doslej, torej različne priprave in dejavnosti, bo pomenilo prednost pred tistimi, ki se bodo za vadbo odločili šele sedaj. Ne pozabimo, da se z rekreacijo ukvarjamo predvsem zato, da naredimo nekaj dobrega zase, za svoje telo in glavo. Ni pomembno, v kakšnem vrstnem redu bomo delali, pomembno je, da smo dejavni celo leto, ne glede na vreme. Če je vreme za kolesarjenje neprimerno, pač izberemo druge dejavnosti (vadba v telovadnicah ali v bazenih ali doma na sobnem kolesu). Na začetku moramo vadbo prilagoditi svojim sposobnostim. Pretiravanje ni dobro, kajti naš organizem še ni navajen na napore, ki jih zahteva kolesarstvo. Na začetku imamo težave z dihanjem, bolečinami v mišicah, ko pa smo

že malo bolj »natrenirani«, se počutimo bolje, postanemo močnejši in boljši. Dokazano je, da je kolesarstvo šport za garače. Zato sprva izbiramo bolj ravne terene; če je to v naravi, še bolje, saj tam lažje pridobimo občutek za vožnjo. Ko prvič v sezoni sedemo na kolo, izbiramo krajše razdalje in nezahtevne vzpone ali spuste, izogibamo se večjim hitrostim.

Ko smo že dokaj dobro pripravljeni, je kolesarjenje zares pravi užitek, zlasti če zaidemo na ceste, po katerih se nikoli nismo vozili ali pa le redko. Sčasoma si zaželimo kolesariti v prijetni družbi ali organizirani skupini. Tudi takšna vožnja, ki je znak resnejšega kolesarjenja, ima svoje čare, vendar zahteva nekaj izkušenj, spretnosti in upoštevanje pravil. Pravila vožnje v skupini mora spoštovati vsak član skupine, najprej seveda zaradi skupne varnosti, pa tudi zaradi racionalne porabe energije. Vožnja v večji skupini je torej kar zahtevna in odvisna tudi od vsakega posameznika. Ko se večja

skupina kolesarjev vozi po cestah v koloni po eden, se marsikaj dogaja pred kolono, v njej ali na začetju. Seveda ima najpomembnejšo in najodgovornejšo vlogo posameznik ali par, ki je na čelu. Tempo vožnje moramo prilagoditi cestišču in seveda vsem posameznikom, zato je treba izbirati primerne dolžine poti, kar še zlasti velja za začetek sezone. Če smo na javnih površinah, se je treba držati cestnoprometnih predpisov. Med vožnjo v koloni je treba največ pozornosti posvečati kolesarju, ki je pred nami. Spremljati moramo njegovo vožnjo, saj lahko zaradi njegovega nenadnega zaviranja ali spremembe smeri padeemo in se poškodujemo. Pri vožnji v zavetju moramo torej paziti, da hitrosti in smeri ne spreminjamo prehitro.

Za začetek letošnje kolesarske sezone smo se v nedeljo, 4. maja, zbrali sodelavci ter se podali na skupno kolesarsko pot v Kumrovec. Iz Poljčan smo krenili ob 8. uri v smeri Rogaške

Slatine ter nato mimo Podčetrka in Olimja do Kumrovca, kamor smo prispeli okoli 11. ure. Sledil je kratek postanek; ogledali smo si muzej na prostem in Titovo rojstno hišo. Pot proti domu nas je vodila po isti cesti do Rogaške Slatine, nato pa smo kolesarili čez Rogatec, Stoperce in do Doline Winetu, kjer smo morali še enkrat nadoknaditi izgubljeno energijo. Pravilno pitje in prehranjevanje sta na daljših vožnjah zelo pomembna; če namreč zvečer na dan pred kolesarjenjem ne zaužijemo dovolj hrane, se to pri daljši vožnji zelo pozna.

Po izjavah udeležencev je bil naš kolesarski izlet kar primeren, saj na poti ni zahtevnih vzponov, tudi dolžina ni pretirana – prevozili smo 120 km, kar je času primerno. Upam, da bomo to še kdaj ponovili, morda tudi v večjem številu.^x

Andrej Resman, Martin Prelog, Stanko Krajnc in Stanko Jus v Kumrovcu

V Talumu pozornost tudi otrokom zaposlenih

DEJAN LEVANIČ

FOTO: SRDAN MOHORIČ

Izziv sodobnega podjetja je spodbuditi zdravo življenje tako v podjetju kot v domačem okolju. Zdravje je med nami Talumovci vrednota, predvsem pa sta v sedanjih družbenih in gospodarskih razmerah pomembna skrb za zdravje in zagotavljanje ustreznih razmer za delo za zaposlene.

V Talumu se je ob dogodku *Rišemo in pišemo o zdravju*, ki ga vsako leto organiziramo pod okriljem projekta *Zdravo Talum*, zbralo več kot 80 otrok. Pred tem so imeli otroci priložnost po svojih najboljših močeh izdelati svojevrsten izdelek na temo *Srečen in zdrav*.

Izdelki otrok so bili predstavljeni na razstavi, ki smo jo kasneje pripravili v Talumu, vsi otroci, ki so pripravili

svoje izdelke, pa so bili povabljeni tudi na neformalno druženje. Poleg otroške animacije, ki je potekala v duhu zdravega telesa, so otroci za svoje prispevke prejeli simbolično nagrado in skupaj s starši so v Talumu preživeli prijetno popoldne.

»Pomembno je, da tudi otroci razmišljajo o zdravem okolju in zdravju sploh. Ponosni smo, da lahko tak dogodek organiziramo tukaj v Talumu, menimo namreč, da si otroci zaslužijo našo pozornost, z neomejeno domišljijo pa vedno znova dokazujejo, da imajo njihovi izdelki zelo pomembna sporočila in da o marsičem veliko vedo,« je dejala Brigita Ačimović, članica Uprave Taluma.x

Rišemo in pišemo o zdravju

FOTO: SRDAN MOHORIČ

Navodila za uporabo motorne kose

SLUŽBA VARSTVA PRI DELU
FOTO: IZTOK TRAFELA

Motorno koso uporabljajte spočiti in popolnoma pripravljeni za delo.

Otroci in mladoletne osebe motorne kose ne smejo uporabljati. Izjeme so mladoletne osebe v učni dobi, a le pod nadzorom strokovnjaka.

Vedno uporabljajte zaščitna sredstva: zaščitno obleko in obutev, rokavice, zaščitne slušalke, zaščitna očala in čelado. Zaščitna obleka mora biti udobna, vendar ne ohlapna.

Pazite, da pri zagonu motorne kose v krogu 15 m ni drugih oseb ali živali. Še posebej pazite na otroke!

Motorno koso uporabljajte samo z nameščenim ščitnikom. Naramni trak prilagodite svoji višini.

Preden motorno koso zaženete, preverite, da se ročica za plin prosto premika.

Pred uporabo se prepričajte, da se rezilo ali glava s trakom prosto vrti.

Redno kontrolirajte rezilo in ga po prvih znakih razpok ali lomov takoj zamenjajte. Pri tem mora biti motor ugasnjen.

Motorno koso prenašajte samo, ko je motor ugasnjen in je nameščen ščitnik.

Pri delu zavzemite trden in nevtralen položaj.

Motorne kose ni dovoljeno uporabljati v zaprtih prostorih, razen če je poskrbljeno za dobro prezračevanje.

Popravila in vzdrževanje motorne kose lahko izvajate samo, kadar je motor ugasnjen. Pri teh delih snemite tudi kabel svečke.

Polnjenje rezervoarja je dovoljeno samo, kadar je motor ugasnjen in v bližini ni odprtega ognja. Pri polnjenju rezervoarja ne smete kaditi.

Kadar motor deluje ali je še vroč, pokrova rezervoarja ne smete odviti.

Pri polnjenju rezervoarja pazite, da gorivo ne kaplja na tla ali na motor.

Pri morebitnem prelitju goriva prestavite motorno koso pred zagonom na drugo mesto.

Motorne kose ne smete čistiti z mešanico goriva.

Svečk ne preizkušajte v bližini odprtine cilindra.

Kadar je dušilec hrupa pokvarjen, kose ne uporabljajte.

Ročaji naj bodo vedno čisti in nezamaščeni.

Motorno koso shranjujte na varnem in suhem mestu in nikoli v bližini odprtega ognja.

Motorne kose ne smete nikoli zag-nati, preden ni popolnoma sestavljena in pripravljena za delo.

Ne kosite preblizu tal, da ne poškodujete rezila.

Motorno koso pred vsako uporabo redno preverite.

SLOVARČEK: VERNON – KANADSKA IGRALKA (KATE, 1961), ANKISTRON – INSTRUMENT ZA ODSTRANJEVANJE TUJKOV (MED.), SEDIH – RUSKI METALEC KLADIVA (JURIJ, 1955), REEFER – LADJA HLADILNIK, ARBON – PLOŠČATA MORSKA RIBA IZ DRUŽINE ŠPAROV, EVERTS – BELGIJSKI MOTOKROSIST (STEFAN, 1972).

KRIŽANKA – SLOVENSKI GRADOVI 1

	SESTAVIL: JANKO ŠEGULA	POLOTOK V VZHODNI AZIJI	UČENJAK	SLOVENSKA PISATELJICA (KARLIN, 1889- 1950)	TALUM	OBLIKO- VANOST	KANADSKA FILMSKA IGRALKA (KATE, 1961)	INSTRUMENT ZA ODSTRA- NJEVANJE TUJKOV	TONE ČUFAR	SLOVENSKA PLAVALKA (URŠKA, 1981)	STRUPENA PUŠČAVSKA KAČA, PURSA
	NOVO- ZELANDSKA PAPIGA				ŠTIRJE LETNI ČASI PO CERKVENEM KOLENDARJU						
	BOKSARSKI KLUB				SLO. TV VODITELJICA (BARBARA)						
					ETNIČNA SKUPINA, KI IMA SKUPEN ROD				ŠUŠTAR ALOJZIJ		
	ITALJANSKI SMUČAR (IVANO, 1961)										
	JOSIP IPAVEC			GRŠKI BOG LJUBEZNI							
				RUSKI ŠAHIST (KONSTANTIN, 1960-2004)							
	MOŽ BOGINJE NEFELE V GRŠKI MITOLOGIJI										
	RECEPT	GLAVNO MESTO GRČIJE	SANJE				GRŠKA ČRKA			EDINO- ROJENEC	FRANCOSKA IGRALKA (ANNA, 1940)
			ČUVAR		ZAVOJČEK, PAKETEK		LEPOTNA KRALJICA				
					ŠKOFIJSKI CERKVENI ZBOR						
	BELGIJSKI MOTO- KROSIST (STEFAN, 1972)				MUSLI- MANSKO MOŠKO IME			ULKUS			
	STAR TIP VELIKE IN MOČNE JADRNIC							TEHNIKA OKRASNEGA VOZLANJA			
	EVA JELER			ARABEC							
				RUSKI METALEC KLADIVA (JURIJ, 1955)							
	ŽIVA BARAGA	NEKDANJI POLJSKI KONJENIK	LASASTO ŽITO						KALCIJ		
			OSINO OROŽJE								
					IZRAELSKI PEVEC (ABI, 1937)						KADMOSOVA HČI V GRŠKI MITOLOGIJI
					GREGOR TERDIČ						MADŽARSKA TELEVIZIJA
	PORAVNAVA ROBA PRI RAČ. UREJANJU BESEDILA										
	ROŽEVINAST DEL PRSTA					NAVADNI VOJAK (ZAST.)					

**Za varno uporabo naprav
v domači hiši in okoli nje.**

Motorna kosa